RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1919. Första kammaren. Nr 30.

Lördagen den 26 april.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Justerades protokollen för den 23, 24 och 25 innevarande månad.

Anmäldes och bordlades konstitutionsutskottets utlåtande och memorial:

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om landsting den 21 mars 1862, jämte en inom riksdagen i ämnet väckt motion;

nr 23, med uppgift å vilande förslag till ändringar i grundlagarna; samt

nr 24, med förslag till lag om ändrad lydelse av §§ 66 och 68 i lagen om val till riksdagen.

Ang. behandling av finska politiska flyktingar.

Herr statsrådet Schotte, som förklarat sig vilja vid detta sammanträde besvara herr Lindhagens interpellation om åvägabringande av likformig och hänsynsfull behandling av finska politiska flyktingar, erhöll ordet och anförde: Herr talman, mina herrar! Med första kammarens tillstånd har ledamoten av kammaren herr C. Lindhagen till mig framställt spörsmål, huruvida det kan förväntas, att regeringen, till undanröjande av den skiftande behandling, som från myndigheternas sida komme finska politiska flyktingar till del, ville bereda dessa flyktingar större trygghet och mindre svårigheter genom att utfärda effektiva tillsägelser om likformig och hänsynsfull behandling av desamma.

De oroliga förhållanden, som äro eller varit rådande i våra östra och södra grannländer, hava medfört, att ett ganska stort antal utländska medborgare, för att undgå politisk förföljelse eller påföljd av politiskt brott, sökt sin tillflykt till Sverige. Dessa utlänningar utgöras till icke ringa del av finska undersåtar, vilka under inbördeskriget kämpat på de rödas sida. Enligt kungörelsen den 26 september 1918 angående övervakande av utlänningar i riket få dessa politiska flyktingar i likhet med andra utlänningar icke här kvar-

Ang. behandling av finska politiska flyktingar. (Forts.)

stanna, såvida de icke äro försedda med pass eller de därtill erhållit vederbörande myndighets tillstånd. I avsaknad av pass äro de flesta av dem hänvisade till att söka dylikt tillstånd. Ärenden av nu nämnt slag handläggas i regel i första hand hos vederbörande polismyndighet, dock komma desamma i stor utsträckning under Kungl. Maj:ts prövning. Sålunda pläga länsstyrelserna i tveksamma fall hos Kungl. Maj:t begära instruktioner. Många ansökningar ställas jämväl direkt till Kungl. Maj:t, varjämte slutligen i de fall, då tillstånd att kvarstanna i riket förvägrats, frågan i regel hänskjutits till Kungl. Maj:t. Vid handläggning av ärenden av ifrågavarande slag inom vederbörande departement biträder en särskild av Kungl. Maj:t tillsatt kommission, bestående av advokaten C. L. L. Hasselgren, andre sekreteraren i utrikesdepartementet L. M. J. Sager och partisekreteraren G. Möller. Till denna kommission remitteras samtliga sådana ärenden och underkastas där varje särskilt fall en saklig prövning. Polismyndigheten är således ingalunda ensam om utredningen i de speciella fallen.

Interpellanten har gjort gällande, att de finska politiska flyktingarnas ställning i förevarande avseende vore osäker, och att de från myndigheternas sida underkastades en skiftande behandling. I anledning härav må framhållas, att regeringen städse låtit sig angeläget vara att, därest så utan men för riket kunnat ske, i enlighet med internationell sedvänja, bereda asylrätt åt politiska flyktingar, oberoende av deras nationalitet. Såvitt framgår av de fall, vilka kommit under Kungl. Maj:ts prövning, kan det ej heller sägas, att de lokala myndigheterna underkastat finska undersåtar någon annan eller sämre behandling än undersåtar av andra nationer. Emellertid lärer det icke kunna undvikas, att någon ojämnhet i fråga om de speciella fallen kan äga rum, då varje fall individuellt måste prövas efter lämplighetsgrunder. Genom den praxis, som utbildats hos Kungl. Maj:t, hava dock de lokala myndigheterna erhållit kännedom om regeringens intentioner och vunnit ledning vid avgörandet av dylika ärenden. Givetvis kommer regeringen att alltjämt med uppmärksamhet följa de lokala myndigheternas åtgöranden och, där anledning skulle föreligga, ingripa i sådan riktning, som av interpellanten avses.

Att allenast beträffande finska undersåtar utfärda särskilda föreskrifter anser jag därför icke erforderligt eller ens lämpligt. Särskilda lindringar för dessa kunna ej heller vara tillrådliga, då bland flyktingarna finnas element, över vilkas åtgöranden här i landet görlig kontroll från svensk sida icke kan eftergivas. I den mån genom amnestibestämmelser i Finland de politiska flyktingarna kunna utan risk dit återvända, bör deras kvarstannande i Sverige som regel icke tillåtas. Då missbruk av den asylrätt, som de finska politiska flyktingarna här åtnjuta förekommit, böra sådana missbruk också kunna föranleda asylrättens upphävande.

Herr Lindhagen: Jag får tacka herr statsrådet för svaret, som ju också ställer i utsikt, att förhållandena skola prövas efter de-

ras egen natur, och att en människovärdig och likformig behandling utav flyktingarna skall äga rum. Jag är för min del alldeles ense med statsrådet om — och något annat har icke varit min mening — att man icke bör göra några undantagsbestämmelser för finska flyktingar. Orsaken till att jag har interpellerat angående just dem är, att det är företrädesvis rörande dem, som saken nu har så stor aktualitet. Men det är, som statsrådet antydde, nog riktigt, att över huvud taget den svenska asylrätten bör läggas på en mycket bredare basis och, jag skulle vilja tillägga, även till innehållet få en annan och bättre räckvidd än den, som den för närvarande har.

Ang. behandling av finska politiska flyktingar. (Forts.)

Nu anförde statsrådet, att man ju icke kan undgå en viss olikhet uti behandlingen, då man i varje fall måste förfara efter lämplighetsgrunder. Men det vet nog herr statsrådet lika väl som vi alla, att människorna äro mycket olika beskaffade till sin natur, och det äro också ämbetsmännen. De kunna icke undgå att vara människor, och följaktligen finns det sådana med ganska humanitärt sinnelag och å andra sidan sådana, som fatta som sin uppgift och anse som sin plikt att gå fram med lagen och icke med evangelium. Jag vill i detta avseende bara säga som exempel, att platser, där verkligen ett ganska stort tillmötesgående lärer visats, äro sådana som Gävle, Hälsingborg, Morgongåva, Borlänge m. fl., under det att på andra orter, Skövde, Arvika, Kiruna, Laxå, Porjus i all synnerhet, har jag hört, Göteborg m. fl., det tillämpats ett annat förfaringssätt, varöver man beklagat sig högeligen. Detta beror naturligtvis på olika uppfattning om hur saken skall behandlas. Nu är det emellertid så, vad Stockholm angår — enligt flyktingarnas uppgift och även såvitt den kommitté, som har saken om hand och som har till uppgift att hjälpa dem, kunnat utröna — att det en tid också här rått ett mycket stramt regemente, men det har väsentligen förbättrats, och numera visas det i allmänhet ganska stort tillmötesgående även här. Vederbörande ha också, när det gäller dem, som ha med saken närmast att skaffa, trott sig märka, att efter det denna interpellation blivit framställd, uppmärksamheten mera allmänt fästs på att man måste gå fram med lämpor, och det har inlupit mycket färre klagomål nu, sedan interpellationen blivit framställd, än förut.

Vad jag måste fastslå nu är, att det här icke är fråga om på något sätt att större fördelar att vistas i Sverige, skola beredas sådana finnar, som bara söka arbete här, eller sådana, som fara över hit för att undgå den finska värnplikten, utan det är fråga om den asylrätt, som enligt gammal hävd ute i världen, en hävd, som tyvärr brytes mycket ofta, bör tillkomma politiska flyktingar, som äventyra att, hemma kunna dömas som politiska förbrytare under inflytande av den upphetsade stämning, som i ett hemland alltid under sådana förhållanden behärskar även domstolsväsendet.

Man säger och klagar ofta över att även denna asylrätt icke har iakttagits här, trots regeringens eventuella bemödanden, utan att även sådana, som bestämt ha uppgivit sig vistas här på grund av politiska bevekelsegrunder, i alla fall ha skickats tillbaka. Nyligen förevisades mig i avskrift t. ex. en skrivelse från en länsman i Finland till lands-

Ang. behandling av finska politiska flyktingar. (Forts.)

hövdingämbetet i Nylands län — det var fråga om undersökning av en viss persons förhållanden — där det förekommer följande passus: »Från Sverige återsända passlösa röda ha för polisen i Åbo uppgivit, att» och så komma några uppgifter om den person det rörde. Det visar sig således, att man här dock återsänt passlösa röda delvis emot deras egen önskan och kanske också utan någon tillräcklig undersökning, om de kunde vara fullt trygga på det andra stället.

Nu förefinnes emellertid fortfarande en liten anledning till farhåga här, trots den välvilja, som framskymtat under civilministerns anförande, nämligen att vi här i Sverige för närvarande äro ganska strama i vårt förhållande emot utlänningar i allmänhet. Om man jämför vårt förhållande med hur t. ex. Holland och Schweiz ha uppträtt och vilka offer de gjort, märkes här mera en tendens att vara sig själv nog och icke öva något slags överflödig barmhärtighet med hänsyn till de följder, som genom världskriget drabbat en hel del utländska medborgare på ett oerhört mycket våldsammare sätt, än de drabbat svenska medborgare. Och utgången härom dagen av behandlingen av den av herr von Koch väckta motionen är ett uttryck för denna svenska egoism, driven alltför långt enligt min personliga uppfattning.

Därför få vi nog be herr statsrådet fortfarande låta myndigheterna tänka sig noga före, innan de ingripa mot sådana här finska flyktingar. Man måste besinna deras ställning och sätta sig in i deras kläder, vilket ju polismyndigheten mycket sällan gör, och tillämpa den satsen, att vad I viljen, att människorna skola göra eder, det gören I ock dem. Den skulle man till äventyrs, åtminstone för någon gång skull, kunna tillämpa även i den praktiska politiken, och det vore särskilt på sin plats här. Man kan tänka sig, i vilken belägenhet dessa stackars människor äro och vad de äventyra, och de ha ju, större delen, också stritt för sin övertygelse och för, enligt deras uppfattning, ett bättre samhälle än det närvarande, och det närvarande är nog inte så särdeles bra, det medger nog herr civilministern också, då det avkastar världskrig och andra sådana där små trevligheter.

Men i detta sammanhang skulle jag, i anknytning just till civilministerns generalisering av denna fråga vilja fästa uppmärksamheten på utlänningars, även då inbegripet de finska flyktingarnas rättsställning i allmänhet här i landet. Det är så, att enligt den gamla ordningen ha egentligen utlänningar ingen rättsställning uti främmande land och icke heller här i Sverige. De stå icke under skydd, på samma sätt som svenska medborgare, av den svenska lagen, utan utvisningsrätten, som visserligen genom en senare lagstiftning blivit något omgärdad med garantier — dock icke på långt när tillräckligt — är en administrativ angelägenhet, där det lämnas utrymme för polisens godtycke i ofantlig grad, och sådant godtycke förekommer ju ganska ofta.

Herr civilministern har nyligen i samråd med mig varit i tillfälle att försöka hjälpa till att ingripa och korrigera i ett särskilt upprörande fall och det synes ock ha lyckats. Det tyckes gå till så beträffande vissa politiska utländska flyktingar, att om det kommer det minsta smolk i mjölken, så är man oerhört hänsynslös. Ja om en

utlänning begår ett dåd här — fallet Kreuger, tar man detta till förevändning att utöva varjehanda hänsynslösheter mot andra utlänningar. Andra personer som långa tider vistats här bara anhållas och tagas från sitt arbete, de få inte gå hem till sin bostad, få inte taga emot besök av sina närmaste utan efter en lång procedur med polismyndigheterna och skickas efter få dagar direkt ur landet, precis som om man levde i det gamla tsaristiska Ryssland. Detta förhållande måste en gång upphöra. Vi måste, om vi skola kunna skapa det nationernas förbund, som många tro är möjligt, och om det skall kunna gå i verkställighet på ett någorlunda förnuftigt sätt, se till, att alla människor garanteras sina personliga friheter och sina personliga rättigheter, var de befinna sig, även av de utländska lagstiftningarna.

Ang. behandling av finska politiska flyktingar. (Forts.)

Jag vill sluta med att ge uttryck åt en motsatt mening mot den herr statsrådet tillkännagav i slutet av sitt svar, då han ansåg, att det icke är tillrådligt att visa alltför stort tillmötesgående. Jag för min del skulle vilja sluta med en uppmaning till herr statsrådet att dock trots allt söka anse det tillrådligt att visa det största möjliga mänskliga tillmötesgående.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran konstitutionsutskottets utlåtande nr 22.

Vid förnyad föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående restitution i vissa fall av erlagda tobakslicensavgifter; bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om rätt för kommun att upptaga särskild avgift vid vissa offentliga nöjestillställningar jämte en inom riksdagen i ämnet väckt motion.

Förordningsförslag ang. särskild avgift vid offentliga nöjestillställningar.

Till konstitutionsutskottets handläggning hade båda kamrarna hänvisat en av Kungl. Maj:t till riksdagen avlåten proposition, nr 166, däri Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga framlagt förslag till förordning om rätt för kommun att upptaga särskild avgift vid vissa offentliga nöjestillställningar.

I sammanhang med propositionen hade utskottet jämväl till behandling förehaft en till utskottet hänvisad, inom andra kammaren väckt motion, nr 344, av herr *Welin*, däri motionären hemställt, att riksdagen ville besluta, att vissa angivna ändringar i Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition skulle vidtagas.

Utskottet hade i föreliggande utlåtande på anförda grunder hemställt:

Förordningsförslag ang. särskild avgift vid offentliga nöjestillställningar. (Forts.)

a) att riksdagen, med förklaring att Kungl. Maj:ts i förevarande proposition framlagda lagförslag icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga förslag till förordning i **ämnet av den lydelse, utlåtandet** visade;

b) att herr Welins motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Beträffande sättet för utlåtandets föredragning yttrade

Herr Clason: I avseende på föredragningen av konstitutionsutskottets utlåtande nr 20 hemställes:

att detsamma må företagas till avgörande på det sätt, att det däri behandlade förordningsförslaget först föredrages, där så erfordras, paragraf- och momentvis, med promulgationsstadgande och rubrik sist;

att sedan förordningsförslaget blivit genomgånget, utskottets hemställanden föredragas;

att vid behandlingen av den paragraf, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet;

att författningstext ej må behöva uppläsas i vidare mån, än sådant av någon kammarens ledamot begäres;

att för den händelse förordningsförslaget kommer att i en eller annan del återremitteras, utskottet lämnas öppen rätt att, vid ärendets förnyade behandling, i avseende å de delar, som blivit med eller utan ändring godkända, föreslå sådana jämkningar, som kunna föranledas av ifrågasatta ändringar i återförvisade delar; samt

att i avseende å numrering av paragrafer och moment utskottet må vidtaga de ändringar, som påkallas av kamrarnas beslut.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Utskottets förordningsförslag.

1 §.

Denna paragraf lydde sålunda:

(i Kungl. Maj:ts förslag:) *(i utskottets förslag:)*

För nöjestillställning, till vilken allmänheten har tillträde mot avgift, äger kommun, inom vilkens område tillställningen försiggår, uttaga en särskild avgift, benämnd nöjesskatt.

Med nöjestillställning avses i denna förordning:

a) konsert, opera- och annan musikalisk föreställning, dramatisk och litterär föreställning samt uppvisning i konstnärlig dans;

b) biografföreställning;

c) cirkus- varieté- och kabaretföreställning, uppvisning i professionell idrott samt annan liknande tillställning;

d) bal, maskerad, annan danstillställning och med dessa jämförlig nöjestillställning;

Förordningsförslag ang. särskild avgift vid offentliga nöjestillställningar. (Forts.)

(i Kungl. Maj:ts förslag:)	*(i utskottets förslag:)*
e) kapplöpning, travkörning och uppstigning i luftballong eller flygmaskin; samt	
f) förevisning av djur, trolleriföreställning, vaxkabinett, marionetteater, akrobatikföreställning och dylikt.	f) förevisning av djur, trolleriföreställning, *uppvisning i boxning*, akrobatikföreställning, *förevisning av panorama*, vaxkabinett, marionetteater och dylikt.

Till nöjestillställning hänföres icke tillställning, som tjänar vetenskapligt ändamål eller anordnas i undervisnings- eller uppfostringssyfte.

Herr *Welin* hade i sin omförmälda motion förordat följande lydelse av nu ifrågavarande paragraf:

För nöjestillställning, till vilken allmänheten har tillträde mot avgift, skall till kommun, inom vilkens område tillställningen försiggår, utgå en särskild avgift, benämnd nöjesskatt.

Med nöjestillställning avses i denna förordning:

a) konsert, opera- och annan musikalisk föreställning, dramatisk och litterär föreställning samt uppvisning i konstnärlig dans;
b) biografföreställning;
c) cirkusföreställning, uppvisning i professionell idrott samt annan liknande tillställning;
d) kapplöpning, travkörning och uppstigning i luftballong eller flygmaskin;
e) förevisning av djur, trolleriföreställning, marionetteater, akrobatikföreställning och dylikt;
f) varieté- och kabaretföreställning, bal, maskerad, annan danstillställning och med dessa jämförlig nöjestillställning; samt
g) vaxkabinett.

Till nöjestillställning hänföres *icke* tillställning, som tjänar vetenskapligt ändamål eller anordnas i undervisnings- eller uppfostringssyfte.

Enligt en vid utlåtandet fogad reservation hade herr *Clason* ansett, att utskottet med avseende på klassificeringen av nöjesarterna bort tillstyrka bifall till herr Welins motion.

Därjämte hade reservation anmälts av herrar *Oscar Olsson*, *Hallén*, *Engberg* och *Hansson* i Gårda, vilka yrkat, att § 1, c) skulle erhålla följande lydelse:

»Cirkus-, varieté- och kabaretföreställning, *basar*, uppvisning i professionell idrott samt annan liknande tillställning.»

Reservationer hade vidare avgivits av:

1) herr *Bellinder*, vilken, med instämmande av greve *Alexander Hamilton*, anfört:

Förordnings-förslag ang. särskild avgift vid offentliga nöjestillställningar. (Forts.)

»I likhet med utskottet anser jag, att den av Kungl. Maj:t föreslagna nöjesskatten bör av riksdagen i princip godkännas, men då Kungl. Maj:t föreslagit denna skatt för att lätta skattetrycket inom kommunerna, och sådan lättnad, såsom skatten nu är lagd, blott skulle kunna komma ett mindre antal kommuner till godo, i det att i största delen av kommunerna på landet och särskilt i sådana, som först och främst skulle behöva erhålla lindring i sitt skattetryck, enligt det kungl. förslaget beskattningsbara nöjen ej förekomma, så vinnes ej vad med denna skatt åsyftas.

En rättvis fördelning av nöjesskatten de olika kommunerna emellan kan ej ske, om denna skatt skall upptagas av primärkommunerna. Däremot kunna alla kommuner inom ett landstingsområde få sin vederbörliga del av en sådan skatt, om en obligatorisk skatt å nöjen inom primärkommunerna ingår till den dessa kommuner omfattande enheten och fördenskull upptages av landstinget.

Därför bör riksdagen enligt min mening nu avslå det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget i förhoppning, att förslaget i huvudsakligen oförändrat skick återkommer redan vid nästa riksdag med den förändringen, att nöjesskatten upptages av landstingen och de kommuner, som ej deltaga i landsting.

Därvid torde ock Kungl. Maj:t taga i betraktande, att de kommuner, inom vilka beskattningsbara nöjen anordnas, böra erhålla skälig ersättning för de med dessa anordningar förenade ekonomiska uppoffringarna, liksom ock ytterligare överväga, huruvida ej i vårt land liksom i Danmark en del av nöjesskatten bör ingå till staten.»;

2:o) herr *von Mentzer*, som anfört:

»Uti en i andra kammaren innevarande år väckt motion nr 54 har herr Oscar E. Sjölander föreslagit beskattning av offentliga nöjestillställningar och därvid erinrat, bland annat, att under år 1911 erlades i Sverige inträdesavgifter för offentliga nöjen med i runt tal 8,449,000 kronor, därav belöpte sig på landsbygden 1,278,000 kronor och på städerna 7,171,000 kronor. — Enligt landskamrer Otto V. Landéns den kungl. propositionen bilagda V. P. M. såldes finansåret 1912—13 i Danmark biljetter till skattepliktiga nöjestillställningar för omkring 9,6 miljoner kronor, därav

i Köpenhamn	för	kronor	5,8	miljoner
i landsortsstäderna	»	»	2,8	»
och på landsbygden	»	»	1,0	»

Då förhållandena i detta fall inom Danmark och hos oss säkerligen äro tämligen lika gestaltade, är det nog ej något misstag, om man av dessa siffror finner, att den av utskottet förordade nöjesskatten skulle i huvudsak tillfalla Stockholm och i någon mån vissa andra städer, men jämförelsevis ringa landets övriga kommuner. Som jag ej kunnat finna en sådan fördelning av skatten rättvis och billig, har jag — som ansett dels att de av herr Welin i motionen nr 344 föreslagna ändringar hava goda skäl för sig och dels att, därest denna skatten bestämdes att utgå såsom statsskatt, hinder

ej borde förefinnas, att det därvid fastsloges, att en del av skatten skulle fördelas på landets samtliga kommuner — inom utskottet påyrkat, att utskottet skulle i avbidan på det förslag till statsskatt, som bevillningsutskottet har tillfälle att framlägga, avstyrka bifall till ifrågavarande kungl. proposition.»

Förordningsförslag ang. särskild avgift vid offentliga nöjestillställningar.

(Forts.)

Herr von Mentzer: Herr greve och talman, mina herrar! Till att börja med skulle jag i förbigående vilja påpeka, att, då den skatt, som här är ifråga, icke kan påtvingas någon, utan var och en får själv avgöra, huruvida han vill erlägga skatten eller icke, så synes den vara väl värd att bliva upptagen i vårt skattesystem.

Skall man emellertid för att övergå till huvudsaken taga ståndpunkt i fråga om denna skatt, torde det första, som man har att söka göra klart, vara det, huruvida skatten skall utgå såsom kommunalskatt eller icke. Utskottet har förordat det förra, d. v. s. att denna skatt skall tillfalla kommunerna. Såsom skäl härför anger utskottet först, att det synes vara ett oavvisligt behov att med nya inkomstkällor söka hjälpa kommunerna under nu rådande dyrtid. Då dyrtiden gör sig kännbar även för staten och dess ekonomi, synes det mig även för staten vara ett oavvisligt behov att söka tillgodogöra sig de inkomstkällor, som visa sig möjliga att anlita, vadan det förefaller mig, som om det av utskottet sålunda åberopade skälet ej talade för nöjesskatten uteslutande såsom kommunalskatt, utan minst lika mycket för nöjesskatten såsom statsskatt.

Vidare säger utskottet, att vi böra gå försöksvis till väga, och att det sker bäst, om nöjesskatten nu upptages såsom kommunalskatt. Även jag kan ansluta mig till den meningen, att vi här ha att gå försöksvis till väga, men jag håller före, att staten har större möjlighet att, om en nu beslutad skatt vid försöket visar sig vara i behov av ändring, verkställa en dylik ändring, ifall skatten är antagen såsom statsskatt än om den är antagen såsom kommunalskat. I senare fallet kan det inträffa, att om staten framdeles finner försöket misslyckat, staten ej kan åstadkomma ändring, med mindre än att staten nödgas bereda kommunerna ersättning på annat håll för den nöjesskatt, som de en gång fått sig tillerkänd.

Ytterligare menar utskottet, att det är nödvändigt, att kommunerna hava bestämmanderätten över denna skatt. Om skatten, vilken säges såsom kommunalskatt vara avsedd att fylla ett kommunernas behov, verkligen kommer att tillmötesgå ett dylikt behov, så kan det inträffa, att kommunerna få alldeles för stort intresse av skatten. Vid sådant förhållande synes det mig bäst, at bestämmanderätten icke överlämnas ensamt åt kommunerna. Om kommunerna framdeles lämnas tillfälle att yttra sig i frågor av detta slag, på samma gång som bestämmanderätten lägges i myndigheternas hand, så torde kommunerna få sin rätt tillgodosedd, men ej behöva bliva fastlåsta med sina ekonomiska intressen vid nöjesskatten.

Slutligen håller utskottet före, att skattens anordning såsom stats- eller landstingsskatt skulle föranleda så dryga indrivningskostnader att skatten för den skull bör bestämmas skola bliva kommunalskatt.

Förordningsförslag ang. särskild avgift vid offentliga nöjestillställningar. (Forts.)

Härtill ber jag att få genmäla, att då det har visat sig vara möjligt att anordna skatten såsom statsskatt i ett stort antal länder, såsom Danmark, England och Frankrike m. fl., så bör det kunna vara genomförbart även i vårt land. Vi hava icke mindre anledning än dessa länder att införa denna statsskatt. Såvitt jag kan finna, har utskottet icke kunnat framlägga några verkligt bärande skäl för sitt förordande av nöjesskatten såsom kommunalskatt.

Härtill kommer, att om utskottets framställning bifalles, så kommer den inkomst, som skatten kan inbringa, att fördelas mycket ojämnt och enligt min tanke obilligt. Under antagande att herrarna läst min reservation, skall jag icke upprepa vad jag sagt i densam- Vi sakna utredning om huru mycket av skatten som skulle, om den bleve kommunalskatt, tillfalla först och främst Stockholm och i andra hand några av landets övriga största städer samt slutligen rikets övriga kommuner. Men de siffror, som jag hänvisat till i min reservation, torde dock göra klart, att skattens fördelning, om skatten blir en kommunernas ensak, blir mycket ojämn, och då vi veta, hurusom kommunalskatterna i ett mycket stort antal av rikets kommuner äro i hög grad mer tryckande än i Stockholm och i det fåtal städer, som kunna vänta sig få fördel av skatten såsom kommunalskatt, är det uppenbart, att en sådan fördelning ej tillgodoser de kommuner, som äro mest i behov av lindring.

Då jag nu, herr greve och talman, yrkar avslag å utskottets hemställan, så gör jag det med tanke därpå, att om utskottets framställning ej bifalles, så kan bevillningsutskottet i anledning av den under dess behandling varande motionen om nöjesskatten såsom statsskatt framlägga det förslag, som utskottet finner lämpligt. Om bevillningsutskottet därvid skulle finna sig böra föreslå, att skatten fastsloges såsom statsskatt, men på samma gång förordade, att en viss del av skatten bleve utanordnad till kommunerna, så kan det ifrågasättas, huruvida icke ett sådant förslag vore värt att antagas. Därigenom kunde kommunerna få en skälig ersättning för de särskilda omkostnader, som nöjestillställningarna möjligen förorsaka dem.

Jag yrkar emellertid, herr greve och talman, som jag förut sagt, nu avslag å utskottets hemställan.

Herr Bellinder: Herr greve och talman, mina herrar! I likhet med majoriteten inom utskottet gillar jag i princip det i Kungl. Maj:ts proposition framställda förslaget att pålägga en nöjesskatt, men då redan Kungl. Maj:t och sedan ytterligare utskottet betonat, att denna nöjesskatt i första rummet motiveras av behovet att lätta på kommunernas skattetryck, och då denna skatt, om den skulle upptagas av primärkommunerna, i mycket ringa grad skulle fylla detta ändamål med avseende på de allra flesta av våra kommuner, kan jag för min del icke gilla Kungl. Maj:ts förslag, att denna skatt skulle upptagas av primärkommunerna, ett förslag, vilket majoriteten i utskottet biträtt, utan jag anser, att för att kommunerna i allmänhet skola kunna få någon nytta av denna skatt, den bör utgå till den större kommunala enheten, nämligen landstinget.

Förordningsförslag ang. särskild avgift vid offentliga nöjestillställningar. (Forts.)

Nu är det ju så, att nöjen i första rummet anordnas i våra stora städer och även i våra mindre städer, alltså i de kommuner, som ha en större befolkning och som ligga gynnsamt med avseende på kommunikationer, medan däremot inom de allra flesta av våra landskommuner några sådana nöjestillställningar, som skulle kunna beskattas, icke äga rum. Därför skulle dessa landskommuner, oaktat de kanske bäst behöva lindring i sina skattebördor, icke få någon del av denna skatt. Detta kan ju icke vara någon rättvis beskattningsprincip. Tvärtom skulle dessa kommuner ofta bli skattskyldiga till angränsande kommuner, där nöjesskatt upptoges och dit grannkommunens befolkning begåve sig för att få njuta av de nöjen, som där erbjudas. Därför anser jag, herr greve och talman, att riksdagen, även om den i princip gillar nöjesskatten, dock för närvarande bör avslå den i den form, som den i Kungl. Maj:ts proposition nu fått, så att i stället för kommunen landstinget må kunna erhålla rätt att upptaga skatten. En formulering, som innebär en sådan ändring, kan ju icke nu här åstadkommas, och därför torde det vara nödvändigt, att riksdagen för närvarande avslår Kungl. Maj:ts proposition, i förhoppning att Kungl. Maj:t redan till nästa riksdag utan några egentliga förändringar för övrigt framlägger förslaget ånyo, men då så beskaffat, att skatten kommer våra kommuner i allmänhet till godo, vare sig det blir landstingen och de städer, som icke deltaga i landsting, som skulle få upptaga denna skatt, eller skatten skulle ingå till staten. Jag har nämligen för min del den uppfattningen, att även om skatten skulle utgå till landstingen, en del utav densamma skulle kunna komma staten till godo, såsom fallet är t. ex. i Danmark och en del andra länder.

Härigenom skulle också utskottsmajoritetens invändningar emot skattens karaktär av att vara obligatorisk bortfalla. Utskottet anser nämligen, att det icke är lämpligt, om skatten skall utgå till primärkommunerna, att den göres obligatorisk. Det kan ju hända, säger utskottet, att några kommuner icke ha behov av skatten och icke vilja upptaga den, och därför bör den icke vara obligatorisk. Denna svårighet skulle naturligtvis bortfalla i och med det att skatten upptages av landstingen. Då skulle den naturligtvis bli obligatorisk, och de inkomster, som inflyta, skulle på ett eller annat sätt komma alla kommuner till godo, vare sig medlen skulle användas till bekostande av fattigvård inom landstingsområdet eller till lättande av skattetrycket. Det är ju under utarbetande ett förslag, att de mest betungande kommunerna skulle få någon lättnad därvidlag, men detta förslag är ännu icke färdigt, och under tiden kunde det vara en god hjälp för dessa kommuner, om de på detta sätt genom nöjesskatten kunde få något bidrag till lättande av sina skattebördor.

Utskottet säger, att man bör försiktigt pröva, i vad mån denna skatt kan vara lämplig, och därför tyckes utskottet ställa i utsikt, att man skulle kunna, sedan man vunnit någon erfarenhet, ändra sättet för skattens upptagande, så att den inginge antingen till landstinget eller till staten. Men jag hemställer, huruvida det kan vara lämpligt att först låta vissa kommuner komma i åtnjutande av en fördel under ett eller annat år och sedan beröva dem denna fördel. Det tror jag

Förordningsförslag ang. särskild avgift vid offentliga nöjestillställningar. (Forts.)

icke de skulle vara vidare belåtna med. Då är det nog bäst att från början ställa det så, att fördelningen blir rättvis kommunerna emellan, även om det skulle dröja till nästa år, innan denna skatt komme att upptagas.

Man säger nu, att man icke bör förmena de kommuner, som skulle få någon större inkomst av denna skatt, att få det redan nu. Men av det skäl jag nyss anförde tror jag, att det vore lämpligt att något uppskjuta saken, tills en rättvisare skattegrund kunde åstadkommas.

Det har också sagts i Kungl. Maj:ts proposition, att det är billigt, att de kommuner, inom vilka nöjena anordnas, få någon ersättning, då dessa anordningar kunna vara förenade med varjehanda kostnader för kommunerna. Men därpå vill jag svara, att även om skatten ingår till landstingen, torde i alla fall dessa kommuner kunna beredas ersättning för havda omkostnader.

Utav de skäl, som jag nu här uttalat och den som jag anfört uti den reservation, i vilken greve Alexander Hamilton instämt, och som åtföljer betänkandet, och likaså med hänvisning till de reservationer, som avlämnats dels av herr von Mentzer i denna kammare, dels ock av herrar Zander och Persson i Tofta och vilka reservationer åsyfta detsamma, som jag och greve Hamilton med vår reservation avse, anhåller jag, herr greve och talman, att för närvarande få yrka avslag å Kungl. Maj:ts proposition, i den förhoppningen att propositionen måtte återkomma till nästa riksdag, lagd på ett sådant sätt, att skatten blir mera rättvis och billig.

Herr Clason: Herr greve och talman! Det framgår redan av reservationerna och de föregående talarnas anföranden, att vi inom konstitutionsutskottet varit så gott som fullkomligt ense om att det är synnerligen lämpligt att införa en nöjesbeskattning. Därom råder således icke någon meningsskiljaktighet. Reservanterna hava nu emellertid velat hava denna skatt somliga till en landstingsskatt, andra till en statsskatt, andra till en skatt, fördelad på både landsting, stat och kommuner, och därför nu stannat vid ett avslagsyrkande.

Jag hemställer emellertid, om det verkligen skulle vara klokt att gå den vägen, om man nu vill ha fram saken. Det har åtminstone för oss inom utskottets majoritet stått fullt klart, att man här befinner sig på ett område, där man måste gå varsamt fram, och att man därför till en början måste gå fram med en *fakultativ* skatt. Detta är dock, såvitt jag förstår, icke möjligt med vare sig en landstingsskatt eller en statsskatt ty det kan svårligen tänkas, att landstinget eller staten kunde komma och säga: i den kommunen skall skatten utgå, men i den kommunen skall skatten icke utgå. Vill man därför försöksvis experimentera sig fram, tror jag, att den enda vägen är att gå den kommunala beskattningens väg.

Detta även av andra anledningar. Enligt min mening är det givet, att man i varje fall åtminstone till en början måste arrangera skatten så, att den kan utgå med en viss smidighet och frihet, och man kan mycket väl tänka sig — det innebär också detta förslag —

att den skulle kunna utgå efter i viss mån olika normer i olika kommuner. Det synes mig exempelvis, som om mycket goda skäl kunna tala för att i en kommun med överhuvud taget enklare förhållanden, skatten kan läggas efter en lägre skala än i kommuner med dyrare förhållanden och högre levnadskostnader o. d. Detta kan naturligtvis ske med en kommunal nöjesskatt, men jag kan icke se, hur det skulle kunna genomföras vid en kommunal landstingsskatt, ty man kan väl icke i landstingens hand lägga en sådan rätt att klassificera kommunerna.

Förordningsförslag ang. särskild avgift vid offentliga nöjestillställningar. (Forts.)

Det synes mig också synnerligen lämpligt att, såsom förslaget nu gör, lämna frihet åt en viss ort att befria visst slag av nöjestillställningar från skatt. Man kan exempelvis tänka sig, att en kommun understödjer en serie av konserter, eller det kan vara fråga om ett uppträdande av något teatersällskap eller anordnande av några skådespel, som stå på en alldeles särskilt hög konstnärlig nivå. Kommunen kan vilja befria dessa från skatten, och det låter sig också göra med en kommunal nöjesskatt, men jag har icke heller lyckats se, huru detta skulle låta sig göra med en landstingsskatt, och icke heller huru det skulle låta sig göra att, om skatten vore en landstingsskatt, i kommunens hand lägga rätten att i det eller det fallet befria från skattens erläggande. Det bleve en dualism i bestämmanderätten över skatten, som icke gärna är möjlig att genomföra.

Det har slutligen stått klart för oss inom utskottet, att landstingsinstitutionen för närvarande knappast har organ lämpade att omhändertaga den tekniska apparat, som skulle erfordras för uppbärandet av denna skatt. Men den nuvarande landstingsskatten, som skrives upp på debetsedlarna, går det naturligtvis mycket enkelt. Men här skulle fordras en helt annan apparat. Det skulle fordras kontrollanter inom varje kommun o. s. v., vilka visserligen den enskilda kommunen, som vill ha skatten, kan skaffa, men som jag svårligen kan se, hur landstingen skulle kunna anordna.

Nu har man sagt: ja, men på detta sätt kommer skatten icke alla till godo. Det kan medgivas, men åtminstone åtskilliga av de nöjestillställningar, som här äro i fråga tror jag redan nu ha och framdeles komma att få en allt större spridning även på landsbygden, exempelvis biografer och danstillställningar — jag tror icke, att dessa hava någon som helst tendens att minskas — och således tror jag att även ett stort antal landsbygdskommuner nog skulle komma i åtnjutande av denna skatt. Lades den på landstingsområdena, skulle för övrigt det allra mesta falla på de städer, som icke tillhöra landsting, och det är visst icke säkert, att det, som bleve kvar, skulle bli så synnerligen mycket, om det efter folkmängden skulle fördelas på alla rikets kommuner. Jag tror visst icke, att man då skulle kunna påräkna så särdeles mycket på de olika hållen, vilket herr Bellinder tycktes föreställa sig.

Herr Bellinder sade också — och även herr von Mentzer framhöll detta — att det skulle vara oegentligt att lägga skatten som en kommunalskatt, om man sedan tänkte sig en utveckling, genom vil-

Förordningsförslag ang. särskild avgift vid offentliga nöjestillställningar. (Forts.)

ken någon del kunde överföras till landstingen. Jag tror visst icke, att detta vore farligt. Om man, såsom i utskottets utlåtande skett, redan från början pekar på möjligheten att gå den vägen, så synes mig inga hinder finnas att framdeles eventuellt gå en sådan väg. Jag vill dessutom påpeka, att det är den vägen man gått i Danmark, vilket land herr von Mentzer anförde såsom exempel på ett land med statlig nöjesskatt. Man hade där först infört en kommunal nöjesskatt, och sedan man experimenterat sig fram med denna, gick man, då man kom till denna kristid, så till väga, att man överflyttade en del av inkomsten på staten.

Vad för övrigt förhållandena i utlandet beträffar framgår, om man går igenom den historik, som finnes i den kungl. propositionen, att nöjesskatten i det stora flertalet länder anordnats såsom kommunalskatt. Det finns ett par undantag, men om de närmare anordningarna i dessa fall känna vi ännu ganska litet; i dessa fall har emellertid den statliga nöjesskatten tillkommit såsom en extraordinarie skatt med anledning av kristiden, och om den kommer att bestå såsom sådan, är icke säkert.

Slutligen vill jag understryka vad utskottet sagt, att om man över huvud taget vill antaga denna skatt och vill försöksvis experimentera sig fram, så måste man börja någonstädes, och just genom att börja på det sätt, som nu är föreslaget, kan man få någon erfarenhet att stödja sig på. Reservanterna säga: nej, vi skola avslå detta nu. Ja, under vilka förhållanden vilja då reservanterna, att man skall börja med saken? Jag är visst icke säker på att det är så lätt att ombilda denna skatt vare sig till landstingsskatt eller statsskatt. Konstitutionsutskottets majoritet och Kungl. Maj:t hava nu varit ense om att man bör börja med den såsom en kommunalskatt. Äro reservanterna fullkomligt säkra på att man kan lyckas kasta om hela denna tankegång, när så starka sakliga skäl tala därför som de skäl utskottet utvecklat, så att man kan vara viss om att ett annat år få igenom ett beslut i en helt annan riktning? Jag är säker på, att det skulle komma att dröja både ett år och kanske flera innan detta vore möjligt. Men under dessa år skulle detta beskattningsobjekt, som vi alla anse vara ett lämpligt beskattningsobjekt, ligga outnyttjat. Det förefaller mig, som om det ur alla synpunkter vore lämpligare för dem, som vilja ha denna skatt, att nu börja med denna form och experimentvis söka sig fram för att på detta sätt omsider komma till ett bestående resultat.

Herr von Mentzer antydde, att skatten skulle kunna verka olämpligt i så måtto, att den skulle kunna locka kommunerna, att införa nöjen, som annars icke skulle införas. Jag vill då påpeka, att de nöjen, om vilka det här är fråga, hava kommunerna själva icke någon rätt att hindra. Kommunerna kunna icke hindra anordnandet av biografer eller dylikt inom sina områden. Nöjena komma dit i alla fall. Frågan är, om man vill ge kommunerna rätt att i sammanhang med dessa nöjen också taga upp någon inkomst. Det är ju för resten också så, att i sammanhang med nöjena förorsakas kommunerna säkerligen en hel del utgifter. Detta har gjort sig

Förordningsförslag ang. särskild avgift vid offentliga nöjestillställningar. (Forts.)

gällande på andra håll och gör sig gällande även i vårt land, och även ur den synpunkten synes mig en kommunal nöjesskatt lämplig.

Jag vill till sist endast säga, att då jag i en punkt avgivit en reservation, jag gjort det därför att jag velat markera, att jag liksom för resten åtskilliga andra av utskottets ledamöter tänkt mig, att en sådan gradering av nöjesarterna, som föreslagits i herr Welins motion vore lämpligare. Då denna emellertid icke vunnit utskottsmajoritetens bifall, ehuru vi voro åtskilliga inom utskottet av denna mening, kommer jag icke att yrka bifall till min i denna punkt avvikande mening, utan jag ber, herr greve och talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr von Mentzer: Den sistę ärade talaren sade, att utskottet anfört starka sakliga skäl för sin mening. Då jag i mitt föregående anförande sökt ådagalägga, att de skäl, som äro anförda, äro långt ifrån starka och sakliga, utan ganska svaga, så tror jag, att det stöd, som denne talare ville söka i dessa skäl, är tämligen svagt.

Jag skall endast be att i några punkter få bemöta vad den ärade talaren framförde, detta i all synnerhet som jag i mitt första anförande redan uttalade min mening i de punkter, där han nu gjorde sina åsikter gällande.

Den ärade talaren anförde, att, därest skatten icke vore ordnad såsom kommunalskatt, kommunerna icke skulle hava möjlighet att, om de t. ex. i enstaka fall ville hava nöjestillställningar, som verkligen vore förädlande och värda att uppmuntras, befria sådana tillställningar från skatten. Men redan i mitt förra anförande påpekade jag, att detta mycket väl kan möjliggöras genom att kommunerna lämnas öppen rätt att i sådana fall ingå exempelvis till Konungens befallningshavande med framställning i sådant syfte, och att det då lämnas i Konungens befallningshavandes hand att tillmötesgå dylika framställningar från kommunerna, i den mån de finnas berättigade.

Det var särskilt värdefullt för mig att höra, hur den ärade talaren bekräftade, att Stockholm och övriga städer, som ej tillhöra landsting, ifall denna skatt skulle anordnas såsom landstingsskatt, skulle taga en sådan lejonpart av de inflytande inkomsterna, att det som skulle tillfalla samtliga övriga kommuner, skulle bli en mycket ringa del. De, som vilja gå på den linjen, må väl betänka sig, innan de verkligen stanna för den.

Den ärade talaren yttrade vidare, att vi borde gå samma väg, som man gått i Danmark, och han redogjorde därvidlag mycket riktigt för, att skatten där under en lång följd av år varit kommunalskatt — jag tror, att det var hela förra seklet — till dess att staten fann, att den behövde inkomster till följd av den nuvarande dyrtiden och de nuvarande trängande förhållandena. Den ärade talaren menade då, att när Danmark hade gjort sina försök på det kommunala området och därifrån övergått till statsskatt, borde vi gå samma väg, jag undrar just, om man i Danmark i den nya författningen gått den vägen, att man bestämt skatten till en kommunalskatt, men därefter överlämnat en del till staten. Jag undrar, om man icke där gått den

Förordningsförslag ang. särskild avgift vid offentliga nöjestillställningar. (Forts.)

vägen att i den nya författningen fastslå skatten såsom en statsskatt och sedan överlämna en mindre del, en fjärdedel, till kommunerna. Jag tror icke, att den ärade talaren kan åberopa Danmarks exempel såsom ett stöd för det av honom tänkta tillvägagångssättet.

Till slut menade den ärade talaren, att kommunerna icke kunna hindra anordnandet av biografer och dylikt inom sina områden. Då de icke kunna hindra det, skulle det, om jag uppfattade den ärade talaren rätt, vara utan betydelse, vilken ställning kommunerna intaga i denna fråga. men det är väl en väsentlig skillnad mellan detta och att kommunerna genom åtskilligt tillmötesgående — genom att upplåta lokal eller genom att giva vissa andra förmåner — kunna underlätta och liksom locka till sig nöjestillställningar för att få sin ekonomi upphjälpt, och det är detta, som jag anser böra undvikas.

Herr greve och talman! Jag vidhåller mitt yrkande om avslag på utskottets hemställan.

Herr Olsson, Oscar: Jag ber först och främst att i korthet få yrka bifall till utskottets hemställan.

Gentemot vad som är anfört särskilt rörande det oriktiga i att kommunerna skulle få denna nöjesskatt för sin räkning och till förmån för att skatten skulle utgå till landstingen eller att staten skulle få sin del därav, vill jag endast säga, att jag tycker, att det skulle vara litet egendomligt, om kammaren på sådana grunder skulle fälla detta förslag, då kommunerna enligt vad vi alla äro överens om just nu behöva inkomster för synnerligen angelägna ändamål, bostadsbyggen o. s. v.

Det var emellertid icke närmast därför jag begärde ordet, utan jag begärde ordet närmast för att yrka ett tillägg till 1 § i överensstämmelse med den av mig med flera avgivna reservationen. Vi vilja i 1 § c) efter ordet »kabaretföreställning» ha in ordet »basar». Jag vill fästa kammarens uppmärksamhet på att det i konsekvensens intresse torde vara tämligen nödvändigt att få med även basarerna i denna nöjesbeskattning, ty annars kan det ju helt enkelt gå till på det sättet, att en varitéföreställning anordnas i välgörenhetssyfte under basarens namn, och så tager man inträde till basaren och låter varietéföreställningen försiggå utan avgift. Man har på detta sätt det allra bästa tillfälle att anordna nöjestillställningar, som böra ligga under beskattning, på ett sätt, som gör, att skattefrihet faktiskt inträder för dessa nöjestillställningar. Jag kan nämligen icke se, att det finnes någon möjlighet att hindra en skytteförening eller en välgörenhetsförening av vad slag som helst att anordna varieté- och kabaretföreställningar utan att taga inträde till dessa samt vid sidan av dem hava litet tingeltangel och kalla det hela för basar och taga avgift för inträde till »basaren». Är det meningen, att det skall bli en effektiv nöjesbeskattning, tror jag, att det är skäl att taga hänsyn till den reservation, som här avgivits till förmån för införande av ordet »basar» i lagen, och jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till 1 § med det av mig nämnda tillägget.

Förordningsförslag ang. särskild avgift vid offentliga nöjestillställningar. (Forts.)

Herr Mannheimer: Herr talman! Jag skall be att med några ord få bemöta den näst föregående talaren. Han har yrkat, att bland de nöjestillställningar, som borde beskattas, skulle upptagas även basarer. Ett sådant yrkande har utskottet icke ansett sig kunna gå med på av det skälet, att det finnes så många olika slag av basarer. Det finnes basarer som alls icke kunna sägas vara några tillställningar av det slag, som böra träffas av ifrågavarande skatt. Det finnes basarer, som omfatta nöjestillställningar av den art, som förut omnämnts i lagförslaget. Såsom den siste talaren framhöll, kan man nämligen tänka sig, att i samband med en basar anordnats exempelvis en varieté eller en konsert. Men om en nöjestillställning är anordnad på detta sätt, är det alldeles uppenbart, att den kommer att träffas av skatten, därför att då utgör den en nöjestillställning av den art, som enligt lagförslaget skall beskattas.

Den siste talaren framhöll nu, att man kan tänka sig, att det upptages en bestämd inträdesavgift till basaren, men att man har fri entré till varietén eller konserten, som anordnats i samband med basaren. Det blir naturligtvis praxis, som får avgöra, hur beskattning i ett sådant fall skall ske. Men efter vad jag kan förstå, kommer själva entréavgiften, vilken medgiver tillträde till de nöjestillställningar, som äro av natur att beskattas, att i sin helhet bliva beskattad. Jag tror därför, att man för att nå det resultat, som den siste talaren vill nå, icke behöver införa någon sådan bestämmelse, att man, på sätt reservanterna föreslå, tager in ordet »basar» i förordningen. Man träffar ändå den sortens basarer, som den ärade talaren vill träffa med skatten. Om man däremot upptager »basar» bland nöjestillställningar skulle man träffa även sådana tillställningar, som icke äro av den natur, att de kunna kallas för beskattningsbara nöjestillställningar.

På dessa grunder ber jag att med avslag på herr Olssons yrkande få yrka bifall till utskottets hemställan i avseende å förevarande paragraf.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på förevarande paragraf yrkats: 1:o) att densamma skulle godkännas; 2:o) att paragrafen skulle godkännas med den ändring, som förordats i den av herr Oscar Olsson m. fl. vid föreliggande utlåtande avgivna reservationen; samt 3:o) att paragrafen skulle avslås.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner jämlikt berörda yrkanden samt förklarade sig anse propositionen på paragrafens godkännande enligt utskottets förslag vara med övervägande ja besvarad.

Herr *von Mentzer* begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraproposition därvid antagits avslag, uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som godkänner 1 § i det av konstitutionsutskottet i utlåtande nr 20 framställda förordningsförslag, röstar

Ja;

Förordningsförslag ang. särskild avgift vid offentliga nöjestillställningar. (Forts.)

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås ifrågavarande paragraf.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 94;
Nej — 27.

Övriga delar av utskottets förordningsförslag.

Godkändes.

Utskottets i utlåtandet gjorda hemställanden.

Förklarades besvarade genom kammarens föregående beslut.

Herr statsrådet *Schotte* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 391, angående gemensamt lönesystem samt lönereglering för postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk;

nr 392, med förslag i fråga om antalet av vissa befattningar vid statens järnvägar m. m.;

nr 393, med förslag i fråga om antalet av vissa befattningar vid postverket m. m.;

nr 394, med förslag i fråga om antalet av vissa befattningar vid telegrafverket m. m.;

nr 395, med förslag till omorganisation av vattenfallsstyrelsen samt i fråga om antalet av vissa befattningar vid statens vattenfallsverk;

nr 396, angående tillfällig löneförbättring åt vissa befattningshavare vid kommunikationsverken; samt

nr 397, med förslag till lag om inskränkning för viss tid i rätten att bortföra stråfoder m. m.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 88, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning åt biskoparna i Härnösands och Luleå stift för vissa resekostnader;

nr 89, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående löneförsberäkning för docenter vid statsuniversiteten samt Stockholms och Göteborgs högskolor;

nr 90, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avlöning åt lärare vid folkskolor och vissa andra skolor under tjänstgöring till rikets försvar m. m.;

nr 91, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillerkännande åt pastorn vid tvångsarbetsanstalten å Svartsjö av ett andra ålderstillägg;

nr 92, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utökning av det till statens uppfostringsanstalt å Bona hörande jordområde m. m.; samt

nr 93, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående medgivande för hospitalsläkaren P. H. N. Sjöbring och hospitalssysslomannen E. O. Högberg att komma i åtnjutande av de från och med år 1919 fastställda avlöningsförmåner för läkar- och kontorspersonalen vid statens hospital och asyler.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av sammansatta stats- och bankoutskottets utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående personlig professur åt observatorn E. H. von Zeipel jämte en i ämnet väckt motion, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. viss ändrad bestämmelse om avsöndring från hemman av inägor.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 26, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående ändring i gällande bestämmelser om avsöndring från hemman av inägor.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 242, vilken behandlats av andra lagutskottet, hade herr *Alvin* hemställt, att riksdagen för sin del måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t föreslå en lagändring i ett uti motionen angivet syfte för Kopparbergs län eller så stort område av riket, som kunde synas lämpligt.

Utskottet hade i föreliggande utlåtande på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte i anledning av förevarande motion, nr 242 i andra kammaren, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t efter verkställd utredning taga under övervägande möjligheten och lämpligheten av sådant undantag från gällande bestämmelser angående jordavsöndring, att inom Kopparbergs län utsträckt möjlighet bereddes att för sammanläggning med fastighet, omfattande otillräcklig inägojord men skog till husbehov, förvärva till annan hemmansdel hörande inägojord.

Reservation hade avgivits av herr *von Essen*, som ansett, att utskottets hemställan bort lyda:

»att riksdagen — — — fastighet, omfattande otillräcklig *odlad eller odlingsbar jord* men skog till husbehov, förvärva *sådan* till annan hemmansdel hörande jord»;

och att i överensstämmelse härmed första stycket å fjärde sidan av utskottets tryckta utlåtande bort erhålla viss ändrad lydelse.

Ang. viss ändrad bestämmelse om avsöndring från hemman av inägor. (Forts.)

Herr von Essen: Utskottet har ställt sig tämligen välvilligt till den föreliggande motionen, fastän den i viss mån avviker från hela den princip, på vilken norrlandslagstiftningen i övrigt vilar. Det är på grund av de säregna jordbruksförhållandena i Dalarne och den omständigheten att jordens splittring där framskridit så långt, att där uppstått en mängd små jordbruk utan möjlighet att föda sina brukare och deras familjer, som man ansett önskvärt, att en sammanläggning av jord skulle kunna få ske, och att dessa splittrade delar skulle kunna få återföras till gemensamma brukningsenheter. Motionären hade tänkt sig, att detta skulle kunna ske på så sätt, att bolags inägojord skulle med större frihet och utan att behöva åtföljas av skogsanslag, kunna säljas till närboende mindre hemmansägare, för att förenas med deras jord. Utskottet har ansett, att detta borde kunna få medges, men under den förutsättning, att det ändå skulle vara åvägabragta garantier för, att genom en sådan anordning, intet jordbruk, som verkligen hade det omgång, att ett självständigt jordbruk där kunde bedrivas, skulle få tillspillogivas. I det avseendet har jag också varit ense med majoriteten inom utskottet. Men jag har för min del ansett, att dessutom ännu ett villkor borde uppställts för det medgivande, som utskottet här velat förorda, det nämligen att de jordbruk, som skulle förvärva sådana inägor från andra hemman, själva skulle vara av det obetydliga omfång, att de tvunget behövde förvärva dessa inägor för att bli besuttna jordbruk. Utskottet säger visserligen, och det är också motionärens tanke, att dessa jordbruk, som kunde tänkas få tillägg skulle ha otillräckligt med inägor. Men det är i Norrland i allmänhet så, att odlingen icke framskridit längre, än att en mängd fastigheter, ehuru de ha för små inägor för att kunna anses besuttna, ändå ha tillräckligt med välbelägna odlingsmarker, så att de genom dessas uppodling väl kunna utvecklas till full besuttenhet. Och jag har ansett, att det skulle vara olämpligt att även för sådana fall, där jordbruk genom innehavarnas blotta idoghet och vilja att uppodla mark skulle kunna utvecklas till full besuttenhet, medge, att ett angränsande hemman, om också av blott ringa betydelse, skulle få offras för att sammanslås med ett annat.

Det är ur denna synpunkt jag, herr talman, icke kunnat biträda utskottets hemställan i hela dess omfattning, utan har antecknat en skiljaktig mening och ber att för min del få hemställa, att kammaren ville bifalla min reservation.

Herr Holmquist: Herr greve och talman! Den fråga, som beröres i det föreliggande utlåtandet, är ju, sådan den av utskottet fattats, en ren Dalafråga, kan man säga. Den gäller, enkelt utsagt, endast, att Dalajordbrukare, som själv ha ett alltför obetydligt odlingsbart jordområde, skulle kunna få med sitt område sammanlagt visst område, i allmänhet tillhörigt de stora skogsbolagen, och därmed sin odlingsbara jord utvidgad. Jag kan för min ringa del i den form. vari denna kläm är avfattad, endast önska framgång åt densamma.

Varför jag begärde ordet, är därför, att jag i motiveringen till denna kläm funnit ett och annat förhållande, som efter min mening ej

riktigt överensstämmer med de faktiska omständigheterna, sådana de förete sig inom Dalarnas gränser och särskilt inom den del av Dalarna, som av motionären och, jag tror jag kan säga, även utskottet här berörts. Motionären har trott, att räddningen för dessa små hemmansägare och medlet att få ökad inägojord skulle vara ett borttagande av bestämmelsen om att endast en femtedel av ett hemman får avsöndras utan vederbörande länsstyrelses tillstånd. Jag tror för min del, att det ingalunda är den omständigheten, som orsakat svårigheterna, utan anledningen till dessa är att söka på helt annat håll. Det förefaller mig, som om utskottet i sin motivering framfört den egentliga kärnan. Det är den i nu gällande lagstiftning befintliga bestämmelsen, att det från ett hemman i Dalarna icke får avsöndras inägojord av den omfattning, att hemmanets jordbruk märkligen försvagas. Det är alldeles naturligt, om man tager hänsyn till Dalarnas förhållanden, att ett sådant försvagande nästan alltid kommer till stånd, då det gäller att från ett hemman avsöndra en inäga för att lägga den till ett annat hemman. Jag kan tyvärr icke komma med någon statistisk redogörelse för den verkliga innebörden av denna fråga, men redan av vad utskottet nämnt och motionären påpekat, framgår ju uppenbart, att i Dalarna icke mindre än 14,459 ägare av hemmansdelar besitta odlad jord om högst två hektar. Då som känt är, brukningsdelarna i Dalarna uppgå till — jag vågar icke säga en bestämd siffra, men jag tror det är något så när riktigt att säga 30,000, finner man sålunda, att ungefär hälften av dem, som bruka jord inom Dalarnas gränser, sitta med inägojord under eller intill två hektar. Det är ju alldeles naturligt, att under sådana omständigheter det skall vara jämförelsevis mycket sällan man skall komma i det läge, att det från ett hemman, utan att detta hemmans jordbruk märkligen försvagas, kan till ett annat hemmans ägovälde överflyttas någon väsentlig del av hemmanets inägojord. Det ligger i sakens egen natur. Jag tror alltså, att den förändring, som utskottet genom sin kläm åsyftar, icke kommer att på långt när få den verkan man möjligen därav hoppas. Alldeles särskilt vill jag fästa mig vid den del av utskottets motivering, där utskottet säger: »I alla händelser synes utskottet den regeln böra gälla, att det icke får tillåtas, att sådan splittring sker av ett redan befintligt självständigt jordbruk eller av ett jordbruk med möjlighet att kunna utvecklas till besuttenhet, att icke detsamma även efter avsöndringen kan fortbestå som ett s. k. bondejordbruk eller utvecklas till ett sådant, d. v. s. till ett jordbruk, som förslår till ägarens och hans familjs uppehälle, utan att de behöva lita till förtjänst av arbete hos andra.» Det är en mycket naturlig synpunkt, utskottet anlägger på denna fråga, men jag tror mig ändå ha rätt att säga, att om den synpunkten skall uppehållas, så blir det synnerligen få hemman, från vilka över huvud en enda ägobit kan överföras till ett annat hemman. Det är ju så däruppe, det känner var och en, som närmare studerat förhållandena, att jordbruket i och för sig mycket sällan föder sin man i övre Dalarna, utan det är jordbruk i förening med något skogsbruk och med bistånd av den arbetsförtjänst, som arbetet i skogarna lämnar.

Ang. viss ändrad bestämmelse om avsöndring från hemman av inägor.
(Forts.)

Ang. viss ändrad bestämmelse om avsöndring från hemman av inägor. (Forts.)

Det är ytterligare en omständighet, som jag ber att få påpeka. I klämmen heter det: »möjlighet beredes att för *sammanläggning* med fastighet» etc. Där användes ordet »sammanläggning». Jag läser i det uttrycket, att meningen med utskottets utlåtande icke är, att man nu skall genom den blivande lagstiftningen få rätt att från ett hemman avsöndra en inäga och utan vidare lägga den ägan i sambruk med ett annat hemmans ägovälde, utan man menar ju, och även skiftesstadgeförslaget synes antyda det, att man skall få en lag angående sammanläggning av fastigheter så, att den avsöndrade ägan för framtiden kommer att tillhöra den fastighet, tillsammans med vilken den är avsedd att brukas. Under sådana förhållanden finner jag mig kunna biträda klämmen, sådan den här avfattats. Skulle däremot i densamma ligga, att när som helst en inäga skulle kunna avsöndras utan någon som helst skog för att sedermera, när den första brukaren dör, denna inäga skall kastas ut i den allmänna marknaden utan någon stödskog, då tror jag, att det är en viss fara i att tillmötesgå utskottet. Jag läser emellertid utskottets kläm så, som jag först nämnde, nämligen att i denna *sammanläggning* verkligen ligger det innebörden, att man tager en inäga från ett hemman och lägger den för all framtid till ett annat hemman. Det blir naturligtvis alltid en mycket prekär sak att kunna få den allmänna omprövning genomförd, som är förutsättning för tillämpning av den princip, för vilken utskottet här uttalat sig. Men jag tror, att dessa »kolonisationsnämnder» i detta fall skola kunna prestera ett tillfredsställande arbete. Att, såsom hittills varit fallet, öka Konungens befallningshavandes arbetsbörda genom att även i det avseendet lägga någon ytterligare skyldighet på länsstyrelsen, tror jag för min del man kan ha rätt att på det livligaste avstyrka.

Jag har endast, herr greve och talman, velat uttala detta, men jag har intet yrkande att framställa.

Herr D a h l: Då den senaste ärade talaren ej var skiljaktig från utskottet beträffande själva klämmen i utskottsutlåtandet, kan jag fatta mig kort. Gärna vill jag medge, att kanske framställningen i utskottsutlåtandet av förhållandena i Dalarne kan ge rum för så beskaffade anmärkningar, som den ärade talaren gjorde, och som torde grunda sig på en mera omfattande kännedom av de lokala förhållandena, än som kunnat vara för handen inom utskottet. Men jag ber att få framhålla de svårigheter med avseende på jorddelningen, som alltid skola komma att förefinnas. Därest, som man tänkt sig, avsöndringsförfarandet skall frisläppas i väsentlig mån, måste naturligtvis förutsättas en mycket starkt kontrollerande myndighet. Hur den skall organiseras, har utskottet emellertid icke givit sig in på, utan det blir en senare fråga.

Beträffande herr von Essens yrkande syftade detta, så vitt jag kunde uppfatta, därhän, att för det fall att odlingsbar jord funnes, men brist förelåg på odlad mark, det undantag, som utskottet här avser, icke skulle vinna tillämpning. Jag ber då att gent emot herr von

Essen få anmärka, att så vitt jag förstår, täcker icke den formulering han föreslagit det av honom avsedda ändamålet.

Jag för min del ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Ang. viss ändrad bestämmelse om avsöndring från hemman av inägor. (Forts.)

Herr Ericsson, Ollas: Herr greve och talman, mina herrar! Jag ville säga ett par ord med anledning av det föreliggande ärendet. Jag har ingenting emot formuleringen av utskottets kläm, men jag anser i alla fall, att frågan såväl av motionären som av utskottet behandlats litet ensidigt. Jag ville därför beröra en sak, som hör hemma i detta sammanhang men som här icke vidrörts. Det är nämligen på det sättet, att när jorden är så splittrad, som vi ha den i Dalarne, försöker man förena den så mycket som möjligt, och därför köper en bonde av en annan en bit, som ligger intill köparens inägor, och sedan säljer den köparen åt en annan en inäga, som ligger avlägsen från honom men som passar bättre för den senare köparen o. s. v. Man förfar på det sättet för att genom ett sådant köp eller byte åstadkomma något liknande ett laga skifte. Man söker sammanföra jorden på det sättet. Detta förfaringssätt har pågått länge och uppmuntrades på sin tid av landshövding Treffenberg, som särskilt vid ett hushållningssällskapets sammanträde förordade ett dylikt förfaringssätt. Man ansåg allmänt denna tanke vara något att taga vara på, och därför har man särskilt på vissa trakter i stor utsträckning realiserat den. Jag vet personer, som haft sin inägojord splittrad på 20 à 30 olika ägor, och på detta sätt genom köp och byten sammanfört sin jord så, att de nu ha endast ett skifte. Detta är ju icke annat än gott och väl, men sedan vi fingo 1896 års förordning om avsöndringsförfarandet, har man i allmänhet icke fått lagfart på dessa köp eller byten. Jag menar således att, om det föreliggande förslaget realiseras, bör man därvid även se till att rätt till avsöndring och meddelande av lagfart lämnas även för sådana köp och byten, som jag nu omnämnt. Denna synpnkt anser jag fullt lika viktig, att utredningen tager sikte på, så att man icke gör det alltför svårt för dem, som skola pröva, om ett köp eller byte äger sin befogenhet och därför bör tillåtas.

Med detta tillägg yrkar jag bifall till utskottets kläm.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på antagandet av det förslag, som innefattades i herr von Essens vid utlåtandet fogade reservation; och förklarades den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Vid ånyo skedd föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 27, i anledning av väckt motion om förslag till ändrad lydelse av 3 § i lagen om inskränkning i rätten att erhålla ägostyckning, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om kvinnors bekläddande av statstjänst.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande, nr 19, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående undanröjande av de i regeringsformen uppställda hinder mot kvinnors bekläddande av statstjänst.

I en inom andra kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 291, hade herr *Moberger* hemställt,

att riksdagen måtte besluta att hos Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta utarbeta och för riksdagen framlägga förslag till sådana ändringar av regeringsformen, att de hinder denna grundlag uppställde för kvinnor att bekläda statstjänster måtte undanröjas; samt

att därvid särskilt måtte iakttagas, att intet grundlagsenligt hinder längre måtte kvarstå för svensk kvinna, som bekände den rena evangeliska läran att bekläda prästämbete inom svenska kyrkan eller teologisk läraretjänst vid universiteten.

Utskottet hade i nu föredragna utlåtande på angivna grunder hemställt, att riksdagen, i anledning av förevarande motion måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utarbeta och för riksdagen framlägga förslag till sådana ändringar av regeringsformen, att de hinder, denna grundlag uppställde för kvinnor att bekläda statstjänster, måtte undanröjas.

I en vid utlåtandet fogad reservation hade herrar *Clason, von Geijer* och *von Mentzer,* greve *Alexander Hamilton,* greve *Henning Wachtmeister* samt herrar *Hulting, Kahlström* och *Forssell* anfört:

»Oavsett den principiella uppfattning man kan hysa i fråga om kvinnans ökade inträde på ämbetsmannabanan, synes oss utskottets förslag redan av formella grunder icke kunna förordas. Utskottet utgår ifrån, att kvinnan på grund av sitt kön icke kan tänkas erhålla lika rätt till alla ämbeten som mannen. Utskottet synes också förutsätta, att i stället för i grundlagen vissa regler, som skulle avgöra, vilka ämbeten skola stå öppna för kvinnan och vilka skola vara för henne stängda, skulle tillkomma genom annan lagstiftning, som vore föremål för Konungs och riksdags gemensamma lagstiftning. I sådant fall är det uppenbart, att, innan grundlagsbestämmelserna på området borttagas, enighet måste vara vunnen mellan Konung och riksdag angående både sättet för dessa reglers åstadkommande och deras innehåll. Så har man ock plägat gå till väga vid andra tillfällen, då det varit fråga om att ersätta eller komplettera grundlagens föreskrifter med en speciallagstiftning. Åt denna viktiga fråga har utskottet emellertid icke ägnat någon utredning. Det hade dock varit så mycket större anledning att göra detta, som det uppenbarligen måste komma att stå i vida fältet, huru det enda kvarstående grundlagsstadgandet på området, nämligen regeringsformens allmänna befordringsgrundsats — hänsyn »endast å de sökandes skicklighet och förtjänst» — skulle komma att i särskilda fall tillämpas av de utnämnande myndigheterna i fråga om kvinnor, vilka för ämbetena väl in-

nehade teoretisk skicklighet, men i övrigt kunde vara mindre väl skickade att sköta desamma. På dessa grunder och då en sådan utsträckning av kvinnans rätt till ämbeten, som utskottet förordar, icke synes oss vara till gagn för stat eller samhälle, hava vi yrkat avslag å motionen.»

Om kvinnors bekläddande av statstjänst. (Forts.)

Vidare hade herr *Olof Olsson* anmält reservation mot viss, ej angiven del av motiveringen.

Herr von Geijer: Herr greve och talman! Vid ifrågavarande utlåtande föreligger en reservation, i vilken jag instämt, och jag ber därför att få säga några ord till försvar för densamma.

Utskottet hemställer i detta utlåtande »att riksdagen, i anledning av förevarande motion måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utarbeta och för riksdagen framlägga förslag till sådana ändringar av regeringformen, att de hinder, denna grundlag uppställer för kvinnor att bekläda statstjänster, måtte undanröjas. Det lagstadgande, som utskottet i denna del syftar på, är § 28 i regeringsformen. Däri stadgas, att till innehavare av tjänster, för vilka Konungen utfärdar fullmakter, skola utses svenska män, med i samma paragraf angivna undantag för vissa där nämnda tjänster, vilka även kunna tilldelas kvinnor. Det är detta stadgande, som motionären har yrkat skulle borttagas ur regeringsformen, och konstitutionsutskottets majoritet har hemställt, att detta yrkande måtte bifallas.

Till stöd för sitt yrkande har motionären anfört främst principiella skäl. Han anför sålunda, att den stora reform, som genomfördes under urtima riksdagen sistlidet år, i politiskt hänseende fullt likställde kvinna och man. Vidare hänvisar han på att inom den civilrättsliga avdelningen lagförslag åvägabringas, som skulle till alla delar likställa man och kvinna. Och slutligen hänvisar han också till det nu ifrågavarande förhållandet, att i fråga om högre statstjänster, kvinnans likställighet ännu icke är genomförd.

Emellertid skall jag icke i detta sammanhang på något som helst sätt ingå på denna principiella sida av saken. Det är icke detta, som jag anser vara det huvudsakliga skälet för ett avslagsyrkande, utan det är endast sättet och formen för ifrågavarande reforms ernående. Utgångspunkten för mig är nämligen den, att av naturen en sådan gräns är uppdragen mellan de två olika avdelningarna av mänskligheten visavi färdigheter och anlag, att enligt mitt förmenande näppeligen någonsin den stund kan inträffa, då dessa verksamhetssfärer helt kunna sammanfalla. Det måste finnas vissa befattningar, förbehållna åt den ena avdelningen, vilka den andra icke kan bekläda. Det är för mig alldeles påtagligt, och vidare att om så är förhållandet, det också är nödvändigt, att man har bestämmelser, som fullt reglera dessa förhållanden, så att man vet, vilka befattningar, som böra höra under den ena och den andra avdelningen. Det är just detta, som nuvarande bestämmelse i regeringsformen täcker. För

Om kvinnors beklädande av statstjänst. (Forts.)

denna min synpunkt finner jag ett stöd i såväl motionen som även utskottets utlåtande. Motionären säger sålunda: »Att kvinnan ej kan komma ifråga t. ex. för rent militära befattningar, torde ligga i sakens natur och vara så självklart, att något stadgande därom ej behöver intagas i grundlagen, lika litet som det behöves grundlagsskydd för att hindra männen att intaga sådana platser i samhällslivet, som lämpligen förbehållas kvinnorna.» Även utskottet slår på samma strängar. På sid. 12 i utlåtandet heter det nämligen: »Från några banor måste hon sannolikt vara utestängd på grund av sitt kön. Dit höra icke blott den militära banan utan även t. ex. befattningar vid lotsstaten, vid bergsstaten o. s. v.» Utskottet tillägger till stöd för denna uppfattning: »Vad särskilt angår befattningar vid bergsstaten, vore det tydligen en inkonsekvens att medgiva kvinna tillträde till sådana, då man genom § 18 av lagen den 29 juni 1912 ansett sig böra stadga, att kvinna icke må användas till arbete under jord,i stenbrott eller gruva.» Det är som sagt denna omständighet, att det bör finnas ett lagstadgande härom, som gjort, att vi reservanter ha opponerat mot detta förslag, ty det finnes ingenting för närvarande stadgat angående den delen utom just den av mig åberopade § 28 regeringsformen. Nu går konstitutionsutskottets yrkande ut på, att detta stadgande skulle borttagas, utan att så vitt jag kan finna, vare sig direkt i motiveringen eller framför allt av orden i klämmen angives, att stadgandet skulle ersättas av något annat. Det är den omständigheten, som gjort, att vi för vår del, såsom ärendet nu ligger, ansett oss icke ha annat val än att yrka rent avslag på ifrågavarande hemställan. Det förefaller mig fullkomligt tydligt, att innan man därvidlag häver ett stadgande, som fullt lagstiftar på området, man bör hava i sin hand möjlighet att bedöma, vad som skall komma i stället. Så är icke förhållandet i förevarande förslag. Här antydes ingenting annat, än att det skulle bli en speciell lagstiftning, men icke på något som helst sätt de riktlinjer, efter vilka denna skulle genomföras. Det har sedan årtionden tillbaka på området ägt rum reformer och förändringar, men detta har skett inom regeringsformens ram, och detta förefaller mig hava varit tillfyllestgörande. Skulle det behövas mer på detta område, såväl, om det då kommer förslag, kan man taga dessa under omprövning. Det bör vara tämligen påtagligt att, om man ej hade något som helst stadgande i lagen om detta, konsekvensen komme att bli den, att kvinnorna skulle anse, att alla tjänster borde vara öppna för dem. Sedermera skulle det befinnas, att detta icke vore överensstämmande med vare sig möjligheterna eller de praktiska förhållandena. Då bleve väl följden den oundvikliga, att just detta missnöje, som motionären förmenar sig hava sport bland kvinnorna över att vissa tjänster endast skulle vara förbehållna åt männen, komme att föreligga i mycket vidsträcktare mån, och deras tillfredsställelse därigenom skulle än mer förminskas.

Herr greve och talman, jag finner på dessa rent formella skäl, att jag icke kan biträda utskottets hemställan, utan yrkar jag för min del avslag å såväl utskottets hemställan som den i ämnet väckta motionen.

Om kvinnors beklädande av statstjänst. (Forts.)

Herr von Zweigbergk: Det har som synes icke varit konstitutionsutskottets majoritets mening att försöka vid detta tillfälle utreda frågan, i vilken ökad utsträckning kvinnan skall få tillträde till statens ämbeten. Den frågan har konstitutionsutskottet vid detta tillfälle icke givit sig in på och helt naturligt icke heller kunnat lösa. Det är en betydligt anspråkslösare fråga, som utskottet tagit upp till omprövning med anledning av den motion, som föreligger. Det, som utskottet velat uttala sig om, det är närmast helt enkelt den frågan, huru man bör tänka sig för framtiden, att själva lagstiftningstekniken på ifrågavarande område bör försiggå. Det är uppenbart, att efter det att statsmakterna medgivit kvinnan full medborgarrätt, konsekvensen också kommer att fordra, att man i betydligt ökad utsträckning lämnar kvinnan tillträde även till statens högre ämbeten. Det är ett faktum, som förmodligen icke någon kan fördölja för sig. Då uppstår den frågan, huruvida det kan vara lämpligt att, såsom hittills skett, i grundlagen utgå från, såsom allmän regel, att endast män skola ha tillträde till dessa ämbeten. Det har synts konstitutionsutskottets majoritet, att en sådan anordning ur flera synpunkter är i hög grad olämplig. Det kan icke längre vara skäligt att göra det kvinnliga könet till uteslutningsgrund, till generell uteslutningsgrund på ifrågavarande område. Det synes tvärt om vara all anledning och i överensstämmelse med den tankegång, som nu accepterats i hela världen, att även i fråga om statens ämbeten låta dugligheten oberoende av börd och kön och dylika yttre förhållanden vara avgörande. Vid det förhållandet synes det vara lämpligast, att grundlagen utgår från, såsom regel, att könet icke utgör hinder för kvinnor att komma fram på ifrågavarande bana.

Går man på den väg man hittills följt, skulle följden i rent tekniskt hänseende bli att man tid efter annan finge uti regeringsformens § 28 införa i form av undantag nya medgivanden för kvinnorna. Dessa medgivanden komme med all säkerhet under de år, som ligga närmast framför oss, att taga sådan omfattning, att hela denna paragraf måste få en rent oformlig karaktär. Redan av detta skäl har konstitutionsutskottets majoritet ansett, att det vore lämpligt, att man sloge in på en annan väg: läte det bli regel, att statens ämbeten skola stå öppna för såväl män som kvinnor och gjorde de nödvändiga undantagen i form av en lagstiftning, varom Kungl. Maj:t och riksdagen finge ena sig efter vederbörlig utredning. Den omständigheten, att en sådan förändring icke omedelbart skulle kunna bringas till fullständig omsättning i praktiken, borde icke kunna möta några egentliga betänkligheter, då redan den ordning, vari det lagstiftades år 1909, då kvinnan lämnades tillträde till högre lärarbefattningar, icke heller var av natur att omedelbart kunna praktiseras. Grundlagsändringen genomfördes 1909, men först 1918 förelåg det fullständiga reglemente, som gjorde det möjligt att bringa ifrågavarande reform till utförande. Min uppfattning är, att huru än den nuvarande majoriteten i första kammaren beslutar vid detta tillfälle, lärer det knappast vara tänkbart annat än att Kungl. Maj:t, då Kungl. Maj:t under den närmaste tiden torde bli tvungen att på fullt allvar

Om kvinnors beklädande av statstjänst. (Forts.)

giva sig in på detta område, måste finna det ändamålsenligt och praktiskt att följa den hänvisning konstitutionsutskottet här givit. Men det förefaller mig, som om det vore i sin ordning och ett stöd för Kungl. Maj:t, om även första kammaren ville giva sin anslutning till en tanke, som efter min mening är logiskt riktig och i överensstämmelse med hela den nuvarande tidsutvecklingen.

På dessa grunder ber jag, herr talman, att få yrka bifall till konstitutionsutskottets förslag.

Herr statsrådet Löfgren: Herr vice talman, mina herrar! Särskilt med anledning av de synpunkter, som framhållits i reservationen och som här i kammaren framförts av herr von Geijer, ber jag att få bringa till kammarens kännedom det förhållandet, att regeringen redan har sin uppmärksamhet fästad på denna fråga, och att man inom regeringen är fullständigt ense om att åtgärder böra vidtagas i den riktning konstitutionsutskottet föreslagit. Förberedande åtgärder i detta syfte hava redan vidtagits inom justitiedepartementet, och det hade varit min förhoppning att redan till denna riksdag kunna komma fram med resultatet av denna undersökning, med förslag till upphävande i grundlagen av det hinder, som nu finnes för kvinnan att innehava statstjänster, men tyvärr har det till följd av långvariga sjukdomsfall blivit omöjligt att förverkliga detta syfte. Emellertid vill jag nämna så mycket, att den väg man närmast varit inne på just varit den, som nu av konstitutionsutskottet antytts såsom den lämpligaste, nämligen att genom bestämmelser av annan än grundlags natur — vare sig genom allmän lag eller administrativa föreskrifter — stadga de inskränkningar och undantag i kvinnas behörighet till statstjänst, som kunna vara erforderliga. Med ändring i grundlagen i detta avseende följer givetvis också ändring i gällande instruktioner och avlöningsstater för de olika ämbetsverken, och för allt detta fordras en nog så ingående undersökning. Det är ju alldeles självfallet, att regeringen icke kommer fram till riksdagen med förslag till ändring i grundlagen utan att samtidigt föreslå det sätt, varpå man i praktiken tänkt sig att få hela frågan löst.

Efter dessa upplysningar synes det mig icke böra föreligga hinder ens för dem, som anslutit sig till reservanternas mening, att genom att nu rösta för konstitutionsutskottets förslag giva Kungl. Maj:t önskat stöd i själva principfrågan. De betänkligheter, som reservanterna framfört, böra ju alldeles bortfalla, sedan från Kungl. Maj:ts sida, såsom här skett, förklarats, att en utredning av det slag de antytt skall framläggas samtidigt med förslag till ändring i grundlagen.

Herr Clason: Med anledning av vad statsrådet och chefen för justitiedepartementet nyss yttrat vill jag påpeka, att det dock, såvitt jag förstår är en rätt egendomlig ställning man givit åt hela denna fråga. Såvitt jag vet, har man aldrig gått så till väga, att riksdagen först skrivit till Kungl. Maj:t och begärt borttagande ur

grundlagen av vissa betsämmelser, som stå där, och sedermera sökt få fram den nya lagstiftningen, utan när riksdagen tagit initiativ till en grundlagsändring av denna beskaffenhet har man lagat så, att riksdagen själv begärt den nya lagstiftningen på samma gång.

Om kvinnors beklädande av statstjänst. (Forts.)

Herr von Zweigbergk hänvisade nu till ett prejudikat från år 1909, men så vitt jag förstår, är detta en mycket olycklig hänvisning. Då satte man nämligen samtidigt in i grundlagen, att de ämbeten, till vilka kvinnan i vissa fall skulle äga tillträde, skulle bestämmas genom särskild lag. Om det denna gång varit fråga om att utbyta grundlagsstadgandet mot en dylik hänvisning, hade reservanternas ställning varit annorlunda. Men så har man icke velat gå till väga. Man har icke sagt ifrån, att i stället för det, som skulle borttagas ur grundlagen, skulle sättas en hänvisning till särskild lag, utan man vill slopa grundlagen utan vidare; faktiskt är nämligen klämmen skriven så, att där icke givits någon hänvisning till en särskild lag, såsom skedde år 1909.

Även ur andra synpunkter är prejudikatet från år 1909 olyckligt. Ty just den omständigheten, att man då ändrade grundlagen utan att förut ha kommit överens om den särskilda lagens innehåll, har som bekant haft den påföljden, att grundlagsstadgandet länge blivit en lag endast på papperet. Nu har man velat säga, att det under sådana förhållanden icke gjorde någonting, om man även denna gång ginge motsvarande väg. Men genom att gå den väg, på vilken utskottet nu slagit in, det vill säga att slopa allt i grundlagen utan någon hänvisning till speciallagstiftning, skulle resultatet bli, att den enda bestämmelse som stode kvar i grundlagen, skulle vara dess allmänna befordringsbestämmelse om skicklighet och förtjänst. Under sådana förhållanden finnes icke någon möjlighet att efteråt komma med denna speciallagstiftning, ty stå skicklighet och förtjänst i grundlagen såsom den enda avgörande befordringsgrundsatsen, så kan denna endast efter ett grundlagsändringsbeslut inskränkas genom speciallagstiftning. Det är detta, som gör, att grundlagen och speciallagen stå varandra så nära, att de samtidigt måste behandlas.

Nu har herr statsrådet lovat, att Kungl. Maj:t skall upptaga saken, och under sådana förhållanden kunde det ju vara ganska likgiltigt, vare sig man skriver till Kungl. Maj:t eller icke, men jag skall dock tillåta mig att göra några rent principiella anmärkningar.

Jag vill då erinra därom, att såvitt jag förstår och såsom utskottet också tydligen menar, det icke på detta område föreligger den absoluta likställighet mellan man och kvinna, som varit utgångspunkten för utskottets ståndpunkt. Det finnes ovillkorligen och kommer alltid att finnas en del områden, där kvinnan är mannen överlägsen, och jag har icke det ringaste emot, att dessa områden förbehållas kvinnan, såsom t. ex. då hon verkar som sjuksköterska, barnlärarinna och en del andra områden. Men det finnes också alldeles bestämt andra områden, där mannen avgjort är kvinnan överlägsen. Utskottet vill också erkänna detta, men jag tror,

Om kvinnors beklädande av statstjänst. (Forts.)

att det bör erkännas i mycket större utsträckning, än utskottet gjort. Alldeles särskilt skulle jag vilja påstå, att i en hel del högre administrativa ämbeten det intensiva hjärnarbete, ofta förenat med ett synnerligen intensivt nattarbete, som på dessa poster undantagsvis förekommer, mycket snart skulle slita ut även en i övrigt mycket kvalificerad kvinna. Jag skulle i det fallet våga vädja till erfarenheten under sista tiden från de högre poster i departementen, där arbetet gått till sådan höjd, att man dag efter dag haft nattarbete kanske till kl. 4 eller 5 på morgonen, en arbetstid, som också med kvalificerat arbete kan förekomma inom de högre ämbetsverken.

Utskottet har nu ställt sig på den ståndpunkten, att »först erfarenheten kan giva visshet om kvinnans duglighet eller oduglighet». Det är enligt min tanke en alldeles oriktig ståndpunkt. Det är en fullkomligt individualistisk ståndpunkt, som ligger bakom detta, och som alldeles förgäter, att dessa högre ämbetens ändamål icke är att giva levebröd åt den ene eller den andre, utan att skaffa staten dugliga utövare av den del av statens verksamhet, som ingår i ämbetsverkens uppgifter. Och är det så, att staten har anledning att vara övertygad om att det ena könet i det fallet icke kan prestera samma arbete som det andra, jag menar, att kvinnan i vissa fall icke har samma prestationsförmåga som mannen, är det ärligast att på förhand säga ifrån rent ut, att det är oriktigt både mot staten och henne att lämna henne tillträde till dessa högre administrativa ämbeten.

Då säger man att det endast är fråga om en eller annan särskilt framstående kraft, som skulle nå dit, men man glömmer, att man genom att öppna porten på vid gavel, såsom utskottet vill och såvitt jag förstår, även Kungl. Maj:t avser, eftersom Kungl. Maj:t vill taga bort begränsningarna ur grundlagen, lockar in till tävlan på dessa banor stora skaror, som aldrig hinna fram, och detta utan att gagna vare sig dem själva eller staten.

För övrigt vill jag på denna punkt påpeka även en annan omständighet. Det är icke så, att bestämmelserna i grundlagen äro det enda hinder, som föreligger för likställigheten. Det finnes för närvarande bestämmelser även på en hel del andra områden, exempelvis den, att en del tjänster förbehållas kvinnorna, såsom till exempel alla platser som kvinnliga skrivbiträden. Ställer man sig nu på den absoluta likställighetens ståndpunkt, så bör man beträffande alla dessa befattningar styrka bort ordet »kvinnlig»; först därigenom har man dragit ut konsekvensen, och först därefter blir konkurrensen fullt öppen och fri mellan man och kvinna. Skall man gå in på denna likställighetens väg, duger det sålunda icke att säga, att vissa ämbeten skola förbehållas kvinnan, och andra skola stå öppna för både man och kvinna, utan man får då stryka varje hänsyn till könen utefter hela linjen, men jag undrar, om man verkligen är beredd att gå in på det?

Jag vet, att man svarar, att en del tjänster förbehållits kvinnan, därför att mannen icke kan existera på så låg avlöning som ett kvinnligt skrivbiträde, men då ger sig staten in på en åskådning,

som staten enligt reformens förfäktares principer icke har rätt att gå in på. För resten är jag fullständigt övertygad om, att om man gör tillträdet till alla ämbeten fritt för såväl man som kvinna, det stora flertalet av dessa biträdesbefattningar skulle erhålla manliga sökande, som skulle sköta dem fullt ut lika bra som kvinnor.

Om kvinnors beklädande av statstjänst. (Forts.)

Jag skall tillåta mig att även erinra om en annan fråga, eftersom nu en utredning på området synes förestå, nämligen pensionsfrågan. Jag tänker då icke närmast på den sidan av saken, som gäller avvägandet av kvinnans pension gentemot mannens, därför att man måste ge kvinnan en lägre pensionsålder än mannen, och icke heller på den sidan av frågan, som gäller avvägandet av hennes avlöningsbestämmelser, eftersom hon ju under vissa perioder förmodligen icke kan prestera lika effektivt arbete som mannen, utan jag tänker på en annan sida av saken, nämligen änkepensionen. Nu skall mannen betala pensionsavgift icke endast för sig själv, utan även för sin hustru. Skall kvinnan bliva jämlik i fråga om ämbeten, fordrar konsekvensen på denna punkt, att den kvinna, som är anställd i statstjänst, också skall betala pensionsavgift för att vid hennes bortgång hennes efterlevande make skall erhålla pension. Detta förefaller oss originellt för att icke säga absurt, men från synpunkten av vad som frågan här gäller, är det dock icke det. Antag t. ex. att en manlig ämbetsman är gift med en kvinnlig ämbetsman, så skulle han få betala pensionsavgifter dels för sin egen och dels för hustruns pensionering, och när hustrun bleve pensionsberättigad, skulle hon eventuellt få uppbära två pensioner, men då mannen lämnat sitt ämbete, skulle han icke få uppbära mer än en pension. Det blir ju ingen likställighet, men där öppnas alltså också ett problem av ganska stor räckvidd, som man synes böra hava löst, innan man slopar grundlagsbestämmelserna.

Jag skulle slutligen vilja påpeka ännu en punkt, där för närvarande likställighet icke råder. Det gäller frågan om värnplikten. Man kan icke bortresonera det faktum, att en stor del av männen för närvarande äro underkastade värnpliktstjänstgöring, som för studenter och likställda nu uppgår till 500 dagar. Det betyder, att de manliga aspiranterna till ämbetena äro handikapade med långt över ett års studietid. Det är icke heller någon rättvisa i detta, men skall man hava rättvisa, måste man taga hänsyn till den omständigheten, så att icke en del av aspiranterna bliva handikapade till ämbeten, medan andra släppas fram och ostörda kunna få bedriva sina studier, så att de komma fortare fram till sina ämbeten.

Allt detta har utskottet gått förbi. Utskottet vill blott taga bort skrankorna utan att säga, på vad sätt utvecklingen skall läggas. Det är emellertid visst icke säkert, att denna sak ens formellt är klar. Det finns många utvägar att välja. Utskottet har talat om civillagstiftning. Herr statsrådet talade därjämte om administrativa förfoganden. Jag skulle vilja fråga: är man fullkomligt säker och trygg att frågan får en utveckling, som är lycklig, vare sig man väljer den ena eller den andra vägen, vare sig civillagstiftning eller Kungl. Maj:ts administrativa förfoganden? Det finnes för övrigt

Om kvinnors beklädande av statstjänst. (Forts.)

andra möjligheter. Det finns statsutskottsförfoganden, det finnes möjlighet att genom gemensam votering i ena eller andra fallet sätta in, att detta ämbete skall vara ett ämbete för kvinnan, och detta ett ämbete för mannen, och slutligen kan också i olika fall, därest icke saken är på förhand ordnad, tänkas föreligga det förhållandet, att man kan bliva nödsakad att ordna saken in casu endast efter regeringsformens föreskrift: skicklighet och förtjänst. Det förefaller mig, som om hela denna sida av saken bort vara vederbörligen utredd, innan man begär att få bort bestämmelsen i grundlagen.

Nu har, såvitt jag förstår, herr statsrådet ställt i utsikt, att det vore regeringens mening att verkställa en utredning, innan regeringen kommer in med förslag till grundlagsändring i frågan. Under sådana förhållanden kunde det ju vara likgiltigt, vilken ståndpunkt man ställer sig på, men nog vill jag för min del säga, att riksdagen står på den säkra sidan, om riksdagen icke vidtager någon grundlagsändring för att få bort bestämmelsen ur grundlagen, innan riksdagen får se, vad som föreslås av den regering, som kan sitta, då den frågan omsider kommer före.

Jag vidhåller alltså mitt m. fl. reservanters avslagsyrkande.

Herr von Geijer: Herr greve och talman! Genom det inlägg, som herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet nyss gjorde, har ärendet kommit i ett annat läge, det vill jag gärna medgiva. Men jag kan dock å andra sidan icke underlåta att i detta sammanhang framhålla, att under ärendets behandling i konstitutionsutskottet denna regeringens hållning icke på något som helst sätt antyddes. Därigenom har ju kanske också ärendets behandling blivit något annorlunda än den skulle hava blivit, därest detta sakförhållande varit känt. Det framgick kanske av mitt anförande som jag höll nyss, att jag icke var av den uppfattningen, att det är alldeles nödvändigt, att ifrågavarande lagstiftning återfinnes i grundlagen, utan att den kan vara även i en civillag. Den omständigheten att den har kommit in i vår grundlag, där den varit av ålder — så långt man kan spåra tillbaka hava stadgarna därom funnits — gör det i och för sig icke alldeles nödvändigt att bibehålla den, men jag begagnar ännu en gång tillfället att understryka, att det dock haft den fördelen med sig, att det har definierat hela rättsförhållandet, täckt alla de fall, som där kunna komma i fråga. Nu skulle jag vilja säga — det blir visserligen i någon mån ett upprepande av vad den siste ärade talaren anförde — men jag vill ändå begagna tillfället understryka, att jag delar hans mening därvidlag att det tyder på att det blir rätt så vidlyftigt och rätt så svåra förhållanden att överblicka, som kunna komma i stället, om man tager in dem i en civillag. Herr statsrådet antydde, att det skulle kunna bliva gjort även på administrativ väg och genom riksdagens ingripande. Det är verkligen så att, om man nu genom ett anförande från statsrådsbänken därvidlag skall så här hastigt, i ett ögonblick, ändra sin hållning, förefaller det mig ändå vara rätt svårt. Jag kan icke se, att ett avslag från första kammarens sida på något som helst sätt skulle kunna förhindra den utredning, som herr justitieministern

Om kvinnors beklädande av statstjänst. (Forts.)

ställt i utsikt, och jag förenar mig helt med den siste ärade talaren däri att det ändock förefaller mig vara nödvändigt, att innan man tager bort det, som jag sagt, strängt taget enda stadgandet på området utan att se någon riktlinje huru det skall gå, endast på ett löfte från regeringsbänken att utredning därom skall äga rum, att, säger jag, naturligtvis icke detta stadgande i regeringsformen skall tagas bort, förrän man har full garanti att andra nödvändiga supplerande lagbestämmelser föreligga till antagande.

Jag kan måhända i detta sammanhang icke underlåta att säga, att man ju icke vet, när detta lagförslag en gång blir färdigt, vem som kommer att bära fram det och ej heller huru det kommer att tagas emot av den då sittande och beslutande riksdagen. Då man icke vet dessa omständigheter, skulle kanske följden kunna bliva den, som jag redan antytt, att man bara toge bort, vad man hade, men icke visste vad man finge i stället, en rätt så osäker ståndpunkt för ett beslut i frågan. Jag upprepar ännu en gång, att jag just ser i detta att därigenom verkligen den olägenheten kan uppkomma, att man lockar in rätt så många att söka evertuera sig på vissa banor, vilka genom utredningens resultat sedermera befinnes icke vara lämpade för de befattningar de sökt bereda sig för. Jag ser dock olägenheten däri icke precis så hårt som motionären, att det skulle bliva en kamp könen emellan, men att det skulle bliva rätt så mycken bortkastad tid och kostnad.

Under sådana förhållanden, herr greve och talman, finner jag för min del icke anledning att för närvarande ändra mitt yrkande utan vidhåller detsamma.

Herr von Zweigbergk: Det synes mig vara rättvist, att man en liten smula reagerar mot de upprepade påståenden, som göras från reservanternas sida, att konstitutionsutskottets majoritet tänkt sig saken så, att det, som borde göras allenast vore ett fristående borttagande ur regringsformens 28 § av de hinder, som där upprests mot kvinnas tillträde till statsämbeten. Så är emellertid icke förhållandet. Ett utskottsbetänkande består, som bekant, både av kläm och motivering, och i motiveringen till denna kläm, som här föreligger, finns ganska tydligt uttryckt, att utskottet haft klart för sig, att det icke går för sig att helt enkelt endast avlägsna ifrågavarande bestämmelser ur grundlagen. Utskottet yttrar nämligen på sid. 13: »Det spörsmålet yppar sig då, huruvida det är lämpligare att såsom nu i grundlagen avgöra, vilka ämbeten stå öppna för kvinna och vilka äro för henne stängda, eller att hänvisa dessa regler till annan lagstiftning, som är föremål för Konungs och riksdags gemensamma beslut.» Det är de båda alternativen. Konstitutionsutskottets majoritet har bestämt sig för den senare vägen, därmed angivande, att i sammanhang med borttagandet av ifrågavarande bestämmelse ur grundlagen, skall man reglera dessa förhållanden genom en lagstiftning, som är föremål för Konungs och riksdags gemensamma beslut.

Om det nu förelegat någon möjlighet att säga, att konstitutionsutskottets betänkande, dess kläm och motivering tillsammantagna

Om kvinnors beklädande av statstjänst. (Forts.)

vore så illa formulerat, att man kunde riskera att Kungl. Maj:t skulle på ett ödesdigert sätt kunna missförstå den anvisning, konstitutionsutskottet givit, och inkomma med förslag till lagbestämmelser, som medförde alla de risker reservanterna nu utmålat, borde den farhågan vara försvunnen i samma stund Kungl. Maj:t här meddelar, att Kungl. Maj:t har fullkomligt klart för sig, att det icke kan vara någon tanke på att gå den väg, reservanterna presumerat möjlig. Därmed borde den formella invändning, reservanterna gjort, till sin huvudsakliga del hava förlorat hela sin reella innebörd; och det synes mycket svårt att förstå, varför reservanterna under sådana förhållanden vidhålla sin ståndpunkt. Då en man, sådan som konstitutionsutskottets vice ordförande, också kommer till det resultat, att det synes vara skäligen likgiltigt, om första kammaren här gör det ena eller det andra, och då man här förnummit, att Kungl. Maj:ts regering skulle vara tacksam för ett understöd, sedan de befarade olägenheterna äro undanröjda, synes det mig, som om majoriteten i kammaren, som icke på ett tidigare skede bundit sig, med gott samvete skulle kunna ge sitt samtycke till vad konstitutionsutskottets majoriet här föreslagit.

Herr Clason: Jag tror mig verkligen icke hava sagt, att det vore skäligen likgiltigt om första kammaren antager eller första kammaren avslår *utskottets betänkande*. Om jag så sagt, har jag uttryckt mig ofullständigt. Jag menade naturligtvis, att detta kunde vara skäligen likgiltigt för dem, som äro anhängare av reformen, eftersom Kungl. Maj:ts regering yttrat, att Kungl. Maj:ts regering kommer att under alla förhållanden anordna en utredning i frågan.

Varför det åter icke är likgiltigt för oss reservanter, är av både reella och formella skäl. Av formella skäl, ty såvitt jag förstår, har riksdagens första kammare och konstitutionsutskottet aldrig gått till väga på det sättet, att utskottet skrivit en kläm och en motivering, som så litet hängt ihop som dessa, och att utskottet begärt en grundlagsändring med tanke på att något skall sättas i stället för det stadgande, som skall bort, men utan att giva sig in på frågan hur det skall utformas, som skall sättas i stället. Nu har den siste talaren sagt, att han tänkte sig möjligheten, att detta nya skulle sättas in i en civillag, men därmed är icke saken klar. Riktlinjerna för vad denna civillag skulle innehålla äro nämligen därmed icke utformade.

Vidare är det icke heller likgiltigt för oss av reella skäl, ty om vi skulle kunna understödja denna utredning, skulle vi velat ha den på en vida bredare basis än utskottet här föreslår i sin motivering, som åter skulle bliva riksdagens skrivelse, om kammaren bifaller utskottets skrivelseförslag. Utskottsmajoritetens motivering är nämligen skriven uteslutande från den abstrakta likställighetsgrunden. Det är denna, som den understryker gång efter annan. Jag åter har tillåtit mig understryka en hel del andra omständigheter, som enligt mitt förmenande måste tagas i betraktande i frågan, och som jag anser vara lika viktiga, om man skall komma till ett tillfreds-

Om kvinnors beklädande av statstjänst. (Forts.)

ställande resultat. Om det vore så, att utskottsmajoritetens hemställan och riksdagsskrivelsen pekade på alla dessa omständigheter, skulle saken ligga annorlunda, men nu är utskottsmajoritetens och alltså den blivande riksdagsskrivelsens mening synnerligen ensidigt utvecklad. Därför vidhåller jag både av formella och reella skäl vad jag yrkat.

Herr Mannheimer: Det är tråkigt att behöva upprepa vad som från utskottsmajoritetens sida i denna angelägenhet förut framhållits, men jag kan icke underlåta att med anledning av den siste ärade talarens yttrande göra ett par erinringar. Han framhöll, att utskottsmajoriteten utgått från, att det skulle vara full likställighet mellan man och kvinna på detta område. Det har framhållits av herr von Zweigbergk vid två tillfällen under denna debatt, att utskottsmajoriteten haft fullt klart för sig, att det behövs särskilda bestämmelser för att reglera denna visst icke lättlösta fråga. Herr von Zweigbergk läste upp det yttrande i utskottets utlåtande, däri det framhålles, att det erfordras civillagsbestämmelser för att man skall kunna få frågan reglerad. Herr Clasons anmärkningar mot utskottets hemställan äro därför alldeles obefogade. Utskottet har begärt, att Kungl. Maj:t skulle utarbeta förslag, varigenom man får bort dessa bestämmelsr ur grundlagen. Det är kärnpunkten i utskottets utlåtande. Utskottet har naturligtvis haft fullkomligt klart för sig, att ett borttagande ur grundlagen av dessa bestämmelser icke kan göras utan att det kommer andra bestämmelser i stället, men dessa bestämmelser skola icke stå i grundlagen, utan utgöras av vanliga civillagsstadganden. Det är som sagt utskottets tankegång. Nu frågar jag: På vad sätt är riksdagen eller denna kammare bunden, om Kungl. Maj:t följer utskottets uppmaning och kommer fram med ett förslag, varigenom Kungl. Maj:t tagit bort dessa bestämmelser ur grundlagen? På vad sätt är riksdagens första kammare bunden att antaga detta, om kammaren godkänner utskottets hemställan? I ingen mån är första kammaren bunden. Första kammaren har fullkomligt fria händer och kammaren kan säga ja eller nej till den lagstiftning, som behöver dess medverkan för att ersätta nu gällande grundlagsbestämmelser. Första kammaren begär ingenting annat än att vi skola få bort dessa bestämmelser ur grundlagen. Det är det enda, som begäres. Att dessa bestämmelser måste efterträdas av andra framgår redan av den mycket enkla omständigheten att, om man blott velat taga bort bestämmelserna ur grundlagen, hade detta varit ett ytterst lätt utfört redigeringsarbete, och utskottet hade icke behövt gå till Kungl. Maj:t med begäran om dess medverkan för den saken. Men nu är denna sak ur flera synpunkter så pass invecklad, att utskottet med skäl behövt ingå till Kungl. Maj:t med begäran om en genom Kungl. Maj:ts försorg verkställd utredning av de många frågor, som äro förbundna med denna sak.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder förekommit, gjorde propo-

Om kvinnors beklädande av statstjänst. (Forts.)

sitioner, först på bifall till vad utskottet i föreliggande utlåtande hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle avslå såväl utskottets hemställan som den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr talmannen sig finna den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som avslår såväl vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 19 som den i ämnet väckta motionen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 64;

Nej—46.

Efter föredragning av de under sammanträdet avlämnade kungl. propositionerna hänvisades propositionerna nr 391—396 till statsutskottet och propositionen nr 397 till behandling av lagutskott.

Anmäldes och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

nr 95, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omreglering av folkskolinspektionsområdena samt löne- och pensionsreglering m. m. för folkskolinspektörer jämte en i ämnet väckt motion; och

nr 96, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare anslag till täckande av brist i serafimerlasarettets räkenskaper för år 1918;

bankoutskottets utlåtande och memorial:

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrat förfaringssätt beträffande emottagande och utbetalande av medel, som genom befälets försorg för manskap vid armén eller marinen insättas i postsparbanken; och

nr 41, angående gratifikation åt föreståndaren för riksdagens tryckeriexpedition J. P. Velander;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till

lag om skyldighet i vissa fall att vid flottled anordna härbärgen åt flottningsarbetarna;

nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt tillämpning av lagen den 31 maj 1918 innefattande särskilda bestämmelser angående rätten till inmutning inom vissa län;

nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag dels till förordning om ändrad lydelse av §§ 10 och 12 i lasarettsstadgan den 18 oktober 1901, dels ock till förordning om ändrad lydelse av §§ 2 och 3 i sjukstugestadgan den 18 oktober 1901; samt

nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående upphävande av vissa bestämmelser i legostadgan;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 63, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ödebygdsvägar; och

nr 64, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 och 35 §§ i lagen den 23 oktober 1891 angående väghållningsbesvärets utgörande på landet;

första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 9, i anledning av väckta motioner dels om skrivelse till Kungl. Maj:t angående ingripande från statens sida till förhindrande av spel om penningar och penningars värde, dels om skrivelse till Kungl. Maj:t angående åtgärder till stävjande av kortspel; ävensom

första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 11, i anledning av andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande nr 3, rörande väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning om i huru stor utsträckning byggnader, som äro avsedda för kommunala ändamål och disponeras av kommunerna, ägas av enskilda eller bolag m. m.;

nr 12, i anledning av dels väckt motion om revision i visst syfte av gällande författningar angående under landsting stående sjukvårdsanstalter dels ock andra kammarens beslut i anledning av dess andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 12 rörande en inom andra kammaren väckt motion i samma syfte; samt

nr 13, i anledning av andra kammarens beslut över dess andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 8 angående uppflyttning av yrkesinspektionens befattningshavare i högre klass i resereglemente.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 1,33 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.

Tisdagen den 29 april.

Kammaren sammanträdde kl. 3 e. m.

Herr statsrådet *Schotte* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 398, med förslag till lag om anstånd i visst fall med upprättande av kommunal röstlängd.

Upplästes följande inkomna läkarintyg:

Att häradshövdingen *Ivar Öhman* på grund av spanska sjukan tillsvidare är urståndsatt att bevista riksdagens sammanträden, intygas.

Malmö den 25 april 1919.

S. A. Pfannenstill,
överläkare.

Anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelse nr 129, till Konungen angående utfärdande av allmänna bestämmelser rörande villkor för erhållande av tillstånd till lastautomobiltrafik.

Anmäldes och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 132, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen den 11 oktober 1907 angående beskattning av socker m. m.;

nr 133, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om visst undantag från bestämmelserna i 2 § förordningen den 11 oktober 1907 angående tillverkning av brännvin; samt

nr 134, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående restitution i vissa fall av erlagda tobakslicensavgifter.

Anmäldes och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 136, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl.

Maj:t angående ändring i gällande bestämmelser om avsöndring från hemman av inägor; och

nr 137, i anledning av väckt motion om förslag till ändrad lydelse av 3 § i lagen om inskränkning i rätten att erhålla ägostyckning.

Vid föredragning av ett från andra kammaren ankommet protokollsutdrag nr 519, med delgivning av nämnda kammares beslut över dess första tillfälliga utskotts utlåtande nr 8, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning om organiserandet av insamling och utforskning av den svenska allmogekulturen, beslöt första kammaren hänvisa detta ärende till sitt första tillfälliga utskott.

Anmäldes och bordlades

första lagutskottets utlåtanden:

nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av en mellan Sverige och Norge avslutad konvention rörande flyttlapparnas rätt till renbetning;

nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag innefattande bestämmelser i anledning av konventionen den 5 februari 1919 mellan Sverige och Norge angående flyttlapparnas rätt till renbetning;

nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 65 och 67 §§ utsökningslagen och lag om ändrad lydelse av 30 § konkurslagen; samt

nr 25, i anledning av väckt motion angående avlösning av kyrkojordar;

jordbruksutskottets memorial:

nr 65, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut angående väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning rörande lämpligaste sättet för statsbidrags utgående till stenröjning av odlad jord;

nr 66, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut angående väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående beredande åt arrendatorer, torpare och deras vederlikar av utsträckt rätt till jakt och fiske för husbehov; samt

nr 67, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande väckt motion om upplåtande av två lägenheter från kronoegendomen Faleby nr 1 med underlydande i Göteborgs och Bohus län;

andra särskilda utskottets utlåtanden:

nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om begränsning av tiden för idkande av handel och viss annan rörelse ävensom en i ämnet väckt motion; samt

nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 7 kap. 3 § strafflagen;

första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 8 i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående beredande åt skoldistrikt av rätt till statsbidrag för folkskoleväsendets allmänna driftkostnader m. m.;

nr 10, i anledning av väckt motion angående omorganisation av undervisningsväsendet; samt

nr 11, i anledning av väckt motion om vidtagande av åtgärder för nyttigt och fruktbringande samarbete mellan präster och lekmän m. m.; ävensom

första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 14, i anledning av andra kammarens beslut över dess andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 11, i fråga om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utfärdande av en förordning, innefattande vissa bestämmelser rörande saluförande av tvättmedel.

Föredrogs och hänvisades till konstitutionsutskottet den vid sammanträdets början avlämnade kungl. propositionen, nr 398.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran konstitutionsutskottets utlåtande nr 21, samma utskotts memorial nr 23 och 24, statsutskottets utlåtanden nr 95 och 96, bankoutskottets utlåtande nr 40, samma utskotts memorial nr 41, andra lagutskottets utlåtanden nr 28—31, jordbruksutskottets utlåtanden nr 63 och 64, första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 9 samt kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtanden nr 11—13.

Herr Clason erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr greve och talman! Jag ber att få hemställa, att kammaren måtte besluta, att konstitutionsutskottets memorial nr 23 med uppgift å vilande förslag till ändrad lydelse av §§ 103 och 108 regeringsformen, § 13, § 14 mom. 2, § 15 mom. 1 och 4, § 17 mom. 1 och 2, § 21, § 69 och § 70 riksdagsordningen så ock till övergångsstadganden i regeringsformen och riksdagsordningen skall uppföras på föredragningslistan till det plenum, som inträffar näst efter det, då kamrarna fattat definitivt beslut i anledning av konstitutionsutskottets utlåtande nr 21.

Denna hemställan bifölls.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 3,17 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.

Stockholm 1919. **Kungl. Boktryckeriet**, P. A. Norstedt & Söner. *192340*